

4
T414

Володимир Тимошевський.

Мова і національність.

1912.

ЧЕРНІВЦІ.

КОМІСІЙНЕ ВИДАННЄ КНИГАРНІ С. РАВХА.

КАРЯ І. ВІЛЛЕРА, РИНОК Ч. 4.

4Р

40505

322

4
T414

Спец. фонд

323
T411

ВОЛОДИМИР ТИМОШЕВСКИЙ.

Мова і національність.

75197 25469
22

2020
✓ Державна історична
БІбліотека УРСР
1912.
ЧЕРНІВЦІ.

ДРУКАРНЯ І. ВІЛЄРА, РИНОК Ч. 4.

О Г Л А В.

Мова і національність.

I розділ.

П е р е д м о в а.

Фізіологія мови. Мова органічно звязана з психофізичною структурою тієї або іншої нації.

Мова і національний тип — обопільно залежні.

Мова підлягає процесу економізації сил; національні мови, як наслідок цього процеса.

Акцент; роль спадковості в мові.

Фізіологічні умови при усвоєні чужої мови.

Спадковість — в обороні індівідуальності.

Економічне значення національної мови.

II розділ.

Нація українська. Денаціоналізаційні заходи коло українського народу. Український націоналізм — і російська (великоруська нація). Денаціоналізація понижує духовний рівень і руйнує матеріальний добробут.

Суб'єктівізм, або індівідуалізація концептів. Суб'єктівізм в познаванні дійсності. Автоморфізм в понятиях. Психологічний ґрунт в тенденції утворення держави в національних межах.

Усвоєні чужої мови чи має рацію?

Насильне прищеплюване чужої мови утворює психічний утиск і провадить націю до регресу.

Post-scriptum.

III розділ.

Незмішуване націй. Романська мова. Німецька мова. Англійська мова. Закон еволюції мов.

Незмішуване націй. Причини економічні. Українські міста. Мішані шлюби посеред інтелігенції і робітників. Мішані шлюби серед селянства. Як стойть справа мішаних шлюбів тепер на Україні і на Заході.

Мішані шлюби з погляду біологічного. Передмова. Прогресс і індівідуальність. Національна індівідуальність виробляється пристосуванем до умов житя і через те вона, як і взагалі індівідуальність є необхідною умовою життя.

Ідейна несталість метиса (індівідів од помішання рass націй). Природа метиса — дуже не стала і не тримає своїх окремих рис в потомстві. Будучина — за чистими націями.

Нації пануючі і зневолені. Іх теоретики.

Мова і національність.

П е р е д м о в а.

Кожда мова органічно виростає, утворюється і удосконалюється однією нацією, іменно тією, для якої вона є рідною мовою, органічним додатком до її психофізичної організації. Мова виростає органічно, йдучи в своїм розвитку паралельно еволюції духовної природи нації, паралельно її поступу.

Ще ми досі не бачили прикладу, щоб нація, кинувши рідну мову, засвоїла чужу мову, як рідну, щоб вона її розвивала і удосконалювала; чужа мова стає навіки чужою.

Англійською мовоюкаже пів людності усього сьвіта, алеж розвиває і удосконалює англійську мову тілько англійська нація. Теж можна сказати про французьку, німецьку та інші культурні мови.

Чехи, словінці, венгри, хорвати та інші, в перших фазах свого поневолення приняли німецьку мову, мову своїх переможців, алеж вони не проявляли ніякого духовного життя, вони спали духовно (і через те пробували в найтяжчому економичному стані) до того часу, поки не звернулись до своїх рідних мов.

І тут ми бачимо дуже навчаючі річи: нації, що поганіше ніяких ознаків на поступуване, які служили висвітнім прикладом темних і нездатних до висшої культури взагалі, звернувшись до рідних мов, стали відживати; довго спиняємий духовний процес, попавши в нормальні умови, коли усунулись причини, що його спиняли, прибрав незвичайно швидкий темп.

Нації, звернувшись до рідних мов, почали робити масу геніїв та талантів. З'явились нові літератури: чеська, мадьярська, румунська, сербська, норвежська, фінляндська*), фландрська, українська та інші.

Усі ці літератури — дуже молоді: майже ані одна з всіх перелічених літератур не сягає у XVIII вік, усі вони суть продуктом XIX століття. Цим літературам ніколи не появивись, цим народностям ніколи не зрівнятись з іншими по культурі, колиби ці народности не звернулися до рідних мов, не стали націоналістичними. Борьба за рідну мову і школу — храм її, піднесла темні, некультурні маси зневолених народів до рівня культурних націй, що панують власне завдяки своїй культурності. Зневолені народи утворили свої культури і мови і наздоганяють пануючі нації давної культури в духовнім розвитку.

Тезу, що чужа мова не розвивається і не удосконалюється в устах нації, що її прийняла замісце рідної, найбільш підтверяє історія класичних мов: грецької та латинської.

Протягом середніх і значної частини нових віків ці мови уживались інтелігентними класами усіх культурних націй, уживались для учених творів, в церкві і навіть в щоденних відносинах. Алеж чи хоч трохи ці мови удосконалились, чи хоч трохи відійшли вони від того стану, в якім ці мови залишили греки та римляни? — Ні, мови залишились у незмінному стані. Проте, колиб струмень інших народів не зруйнував латинської та грецької держав, не знищив ці нації, колиб вони

*) Фінська література — дуже молода, вона почалась з 1850 року; до сего часу тут пановала шведська мова і культура. Економічне становище Фінів було подібне до сучасного українського; усі фінська нація була — безправний хліборобний пролетаріат. Звернувшись до рідної мови, Фін почув в собі людину, почав боротись і за свої економічні інтереси, і зараз фінська нація панує в Фінляндії, а її мова із міжнародною, що уживалась тільки по селях, тай то калічена на шведський кшталт, стала культурною, має богату прессу і літератури, стала мовою державно-фінляндською.

Хто докладно хоче ознайомитись з фінляндським питанем, подаємо джерела: Danielson „Die Vereinigung Finlands mit dem Russischen Reich“.

Topelius. „Aus Finland“.

Michelin. „Das Staatsrecht von Finnland“.

жили до сего часу, то ці мови розвивалисьби, поступували, як розвивалась би духовна природа у ціх націй, рівнобічно тому, як ширився би світогляд їх.

Але в устах чужих націй ці мови залишились у незмінному стані: бо кожда мова не може розвиватися в устах чужої для неї нації. Це й було причиною, що культурні народи Захода кинули класичні мови, як мови інтелігентного класу. Народи ці росли духовно все вище і вище, а мова латинська або грецька, яку уживав інтелігентний клас, лишалась у незмінному стані; врешті духовний рівень народів став о-стілко високий, що класичні мови уже стали нездатні для них, вони (мови) стали вузькими і мілкими для широкої і глибокої народної мислі. Високий духовний рівень ставив до класичних мов такі вимоги, якім вони не могли вгонобити. Класичні мови уже стали спиняти духовний розвій тіх націй, інтелігентний клас котрих ці мови уживав, і народності (власне їх інтелігентні і актівні класи) починають кидати класичні мови і звертатись до мови рідної. (Німці*), англійці, французи, мадяри.) Алеж занедбане рідної мови протягом довгих часів мало свої наслідки: мови були в примітивному стані, бо їх уживали тільки низші і темні верстви (класи).

Але не зважаючи на те, рідні мови почали швидко розвиватися і назлогнали по ступіні своєї досконалості духовний розвій націй. Та мова, яка є органічною — розвилася, розвивається і розвиватиметься, поки розвиватиметься її нація.

От-тут ми і бачимо колосальний подем (піднесене) ціх націй (англійської та німецької), коли вони, позбувшись класичних мов та схоластичної школи, де ці мови панували, почали плекати рідну мову в школах та літературі. Раптом з'явилася масса геніїв, талантів в області літератури і науки, геніїв, яких не давали середні віки з панованням схоластичної школи і любих для неї класичних мов.

I протягом, головним чином, XIX столітя (для Англії XVIII—XIX в.в.) вирости колосальні і найбогатші літератури:

*) Першу половину XIX століття більшість культурних націй уживала французьку мову — і кинула її. До XV віку англичани уживали норманську мову і кинули її для рідної.

англійська, французька, німецька. І тепер ані один член цих культурних націй не тілько не скаже, але і не помислить, що поступ ціх націй можливий без національної мови і культури.

Ці культурні мови, що в часи панування класичних мов уживались тілько темними, низшими верствами і через те були прімітивні і нерозвиті, тепер досягли пишного розвитку, сили і суспільного значіння, утискають інші мови, слабші, нерозвиті. В Австрії німецька мова утискує чеську, словінську, моравську, а венгерська мова, яку колись гнобила мова німецька, тепер теж в свою чергу гнобить мову українську, румунську, а польська мова в Галичині — українську. Французька мова утискує бретонську, провансальську і усії свої діалекти. В Россії мова россіянин, що до царя Петра I утискувалась славенською, (а після Петра I — французькою) тепер, вибившись на свободу і досягши розвитку, утискує мови: українську, білоруську, литовську, польську, молдавську та інші.

Але тепер майже усі зневолені нації, яких мова головним чином і утискується, зрозуміли, що поступ неможливий без плекання рідної пресси і літератури, а через те неможливо і вибитись від визиску більш культурних націй. Боротьба за мову стала тепер на чолі усіх зневолених народів.

Ті нації, що з тіх або інших причин стратили рідну мову і приняли чужу, хоч і високої культури мову, самою природою, що стоїть на варті і обороні індівідуальності і карає тих, хто збувається її, — засуджуються на смерть. Ці нації не мають духовної самостійності, завжди ідуть на »помочах«, через те не проявляють ініціативи, цієї необхідної умови духовного і матеріального поступу взагалі. Такі нації не мають душевної бадьорости, проявляють апатію і млявість, вони не спроможні підперати своє право на життя між іншими націями і через те самим процесом життя засуджені на смерть.

Розділ I.

Фізіологія мови.

Мова органічно звязана з психофізичною структурою людини тієї або іншої нації.

»Мова є психофізична функція, яка пережила і переживає такий саме складний процес розвитку (еволюції), як і організм людини, яка (мова) стоїть в найтіснійшім зв'язку з розвитком мислення, так що прогрес одного — неминуче викликає прогрес другого і навпак...«

H. Spencer, Friedrich Müller, Schleicher, Steinthal, Seher, та інші. Емпірічна школа лінгвістів.

Не можна розглядати мову людини, як де-що окреме від неї, що може відповідати і не відповідати її природі, характеру і висоті духовного розвитку. Мова — органічно звязана з людиною тієї або іншої нації чи раси, вона є органічна частина її, член організма, такий самий, як і всі інші. Мова розвивається як аналогічний і паралельний процес — процесу духовному і інтелектуальному. Цей процес, ця еволюція мов почалась в до-історичні часи, спостерігається тепер і йтиме в безкраю далечінь будущини.

Слови, що складаються з звуків, — то складні частини мови, то частини мови, що утворюються відповідними мускулами горла, носа, рота і облич'я. Кожному слову відповідає певне поняття, кождій комбінації слів — відповідає певна думка. Чим складніше думка, чим більше вона містить в собі понять із кола внутрішнього і надвірного досвіду, тим складніші повинні бути комбінації із слів мови для докладного і повного вислов-

лювання цієї думки. Позаяк слова мови, що складаються із звуків, утворюються мускулами горла, рота і обличя, то характеру і природі мови відповідає певна структура цих мускулів. Значить, відповідно природі мови розвиваються ті, а не інші мускули, розвиваються так, а не інакше, служать для виразу тих а не інших звуків, що складають мову.

Позаяк процес розвитку мови — є аналогічний і паралельний розвитку інтелекта, то обидва ці процесси паралельні процессу повільного і відповідного витворення мускулів горла, рота і обличя, мускулів, які служачи фізіологічною підставою мови, пристосовуються усе більше і більше для більш і більш досконалого висловлювання мислів, які роблються усе складнійше с поступовим розвитком людності взагалі.

Мова і нація — обопільно залежні.

Щоб машина добре робила, треба, щоб кожда її частина була в точній відповідності з іншими її частями; через те діаметр махового колеса відповідає діаметру вала, на котрим воно ходе і вага махового колеса відповідає паровій силі машини. Так само і в організації людини теж істнують такі самі відносини між частями її: Мова врешті решт простує до цілковитої відповідності з природою суб'єкта, що її (мову) уживає, і так мускули суб'єкта тієї або іншої нації, чи расси, а також нервовий аппарат, що їми кермує, в решті решт одержують розвиток, яко мога більш пристосований до характера мови цієї нації, чи расси.

Мускули, що служать для виразу звуків, що найбільш уживаються в мові, одержують більший розвиток, бо більш роблять; менше уживані звуки мають для свого виразу і менш розвинені мускули. Звідсі виникає певна конструкція мускулів обличча взагалі, що в значнім ступені витворює певний тип обличча — національний, чи рассовий тип.

З цієї причини ми спостерігаємо у народів, що уживають близкі по природі мови, — подібність типа, звичайно, при інших рівних умовах, і по типу обличча, що ми з'ємо національним, чи рассовим типом, народності поріжняються о-стілко, о-скілко поріжняються мови їх, (знову таки, розуміється, при інших рівних умовах).

Певна річ, на національний, чи рассовий тип впливають і клімат, і інші фізичні умови країв, де ця нація, чи расса живе, але, коли звернемо увагу на те, що кліматичні і інші фізичні обставини і властивості місцевости, відбиваючись на природі

духовній та фізичній, таким чином відбиваються в мові, яка є органічним додатком людини, то знову прийдемо до того самого виводу, що типи націй, чи расс о-стілко подібні, чи ріжні, о-скілко подібні чи ріжні мови їх.

Ангlosаксонська *расса*,^{*)} розселившись по всій земній кулі, в нових кліматичних, орфографичних і гідрографичних обставинах потроху міняє свій національний тип, і рівнобічно тому повільно відміняється англійська мова в нових обставинах. Чисті потомки англічан-колоністів в північній Америці, в Сполучених Штатах, які звуться »янками« і складають 2/3 населення Північно-Американських Штатів, хоч і уживають англійську мову, але і за цей короткий час англійська мова на терріторії Америки значно відмінилась і з часом усе більш та більш ріжиться від англійської мови, яку уживає Англія — метрополія. Хто хоче з цим докладно ознайомитись, хай звернеться до авторів:

Bartlett : »Dictionary of americanismus«

Norton : »Political americanismus«. та інші.

В Південній Америці мова »креолів« (нащадки колоністів іспанців) є іспанська, але-ж нові природні обставини, в яких довелося жити іспанцям-колоністам, почали впливати і на національний тип, і на мову, яка з часом більш і більш відріжняється від мови Метрополії, переходячи стадії говора, діалекта і певне піде далі до утворення окремої мови.

Мова національна підлягає процессу економізації сил; національні мови, яко наслідок сего процесса.

Все в природі простує до економізації сил. Протягом цілих віків мускули горла, рота і обличча пристосовуються до характеру мови, яку уживає людина тієї, або іншої нації.

Через часте повторюване мускули, що служать для того, або іншого слова мови, скорочуються і ростягаються, взагалі функціонують все з меншою і меншою затратою енергії, і

^{*)} Тут автор досить вільно обертається термінами — назвами: »расса і нація«, а власне там, де заміна одного терміна другим змісту фрази не міняє.

врешті це функціоноване стає о-стілко автоматично-легким, що ми його навіть не спостерігаємо, коли уживаємо рідну мову. Але що є певний факт, засвідчить власним досвідом той, хто вчив, чи вчить чужі мови: позаяк мускули його обличча, рота і горла не пристосовані до ціх чужіх мов, то доводиться уживати досить значну силу (досить почувану), щоб врешті на ціх мовах висловитись. Треба навчатись на їх висловлюватись, себ-то до їх пристосовувати свої мускули обличча.

І так протягом часу у всіх народів, що живуть нормальнно, себ-то у народів вільних, яких мова не утиснута, ми бачимо духовний поступ, йому відповідний і паралельний поступ мови і паралельно поступу останньої — поступ в пристосуванні мускулів і нервового апарату, що служать фізіологічною підставою для мови. Як ідеал далекої будучини — буде ідеальнне пристосуване ідеально розвинених мускулів до ідеально розвитої мови; при цій умові високий інтелект людини будучини матиме для свого вислову орган, безконечно досконалий.

Акцент, роля спадковості в мові.

Мова, в розумінні перед'успособлення (предрасположення), передається спадково. З фізіологічного погляду передається спадку 1) певна структура мускулів горла, рота і обличча, структура, що служить певній мові, 2) певна структура нервів «центро-стремітельних» і центробіжних, 3) певна частина тієї частини головного мозку, що кермує цією функцією,

Що то є акцент?

Акцент проявляє націю суб'єкта. Той, хто уживає чужу мову, той проявляє і акцент. Акцент свідчить, що та мова, яку субект уживає, є чужа для нього.

Кождій мові відповідає певна конструкція мускулів, нервів ; коли ми не бачимо такої відповідності, то спостерігаємо «акцент». Цілковита неможливість для суб'єкта, що уживає чужу мову, позбувшись акцента, доводить нам, що ця мова

не може бути для його своею, не буде йому рідною мовою, бо вона не звязана з ним органічно, не витворена тією нацією, до якої він належить; цей суб'єкт не має в своїм організмі відповідної для цієї мови структури мускулів і нервів, бо не одержав її спадково від батьків своїх.

Фізіологічні перепони при засвоєні чужої мови; спадковість в обороні індівідуальності.

Кожда мова має свої властивості і вимагає відповідної структури мускулів і нервів, або хоч приблизно відповідної, щоб її (мову) уживати вільно. Через це кождий, хто починає штудіювати чужу мову, поперед навчається вимовляти чужі слова, себ то, пристосовує свої відповідні мускули і нерви до цієї мови. Ця гімнастика тягнеться іноді дуже довго, і рідко досягає значного успіху: в самім досконалім уживані чужої мови ми спостерігаємо внутрішнє терте в організмі: акцент. Суб'єкт, що ніби-то легко володіє чужою мовою, все ж появляє свій національний акцент, який свідчить про далеко неповне пристосування організма суб'єкта, відповідних мускулів і нервів до уживаної їм мови. Коли в російській мові висловлюється українець, поляк, німець, француз, то як би досконально не володіли вони російською мовою, в мові їх завше дуже виразно чуються акценти: український, польський, німецький, французький і т. д. Нема змоги замінити свою національну шкуру на чужу; чуже буде чужим навіки.

Наукою досліджено, що те, що стало в суб'єкті органічним, що укладалось в його предках протягом століть, тисячеліть, — те в організмі стає спадковим протягом безконечного ряду нових (після його) поколінь. Спадковість з дивною упертостю і непереможною силою проявляє в потомстві риси і структури їх предків. Раз протягом довгого часу фізіологічна структура організма якої-будь нації чи раси установилась, то вона передавати-меттися спадково протягом безконечного ряду поколінь. Національний тип, раз він установився, передеватиметься в спадково безконечне число поколінь

в розуміні усіх душевних і фізичних рис його (типа); індівідуальність*), раз вона проявилася в житті, бореться з страшною силою за своє істноване.

Проявою цієї боротьби індівідуальності — є спадковість. Спадковість — це непереможна до сего часу сила і напевне непереможна і в будучині, [бо вона є загальний закон для усього органічного світу]. Вона могуче стає в оборону індівідуальності і нищить усі перепони, що стоять на шляху її.

І так національний тип, національна індівідуальність, раз вона установилася, утримується в житті, не зважаючи на усі можливі обставини, чи впливи, з усією силою, яку проявляє спадковість.

Тепер, коли нас запитають, чи може яка-будь нація, що уже має свою мову, витворену історично, засвоїти чужу мову, як свою власну, чи може ця чужа мова і протягом якого часу, скількох поколінь через повільне пристосуване стати для цієї нації власною, органічно з нею звязаною? —

Той, хто погоджується з тими тезами, що подані раніше, той повинен відповісти негативно. Кожда мова є органічно звязана з нацією, вироблена останнєю історично і неподільна з нею. Духовна і історична структура одиниць, що до нації належать, гармонійно звязана з їх мовою і усі вкупні складають одно гармонійне ціле. Як чужа рука не може бути власною для людського організма, так і чужа мова не може замінити рідну, власну.

Приєднання духовної і фізіологічної структури до чужої мови, коли це стає необхідним через які-будь життєві умови, в котрих живуть зневолені нації, наприклад, — важке; бо все те їм треба теж виробляти, і так само, в стілько-ж часу і протягом безконечного ряду поколінь, як і нації, що цією мовою розмовляє, для якої ця мова є власною, навіть більше, бо доведеться боротись зі спадковостю, яка уперто обороняти ме національну

*.) Індівідуальність ми розуміємо як комплекс, сумму рис, що належить тільки одній якій-будь істоті і поріжняє її від якої другої. Індівідуальність національна, що проявляє себе в національному типі, є теж комплекс, сумма психофізичних рис, що належать одній якій-будь нації, і поріжняють її від якої другої нації.

індівідуальність, національний тип і не даватиме утворитись типу новому, новій індівідуальності, яка відповідає і новій мові. Але одвічні закони биття уготували смерть усьому, що тратить індівідуальність. Ця внутрішня боротьба в організмі інцівідів тієї нації, яка пристосовується до чужої мови, ця внутрішня боротьба знесилює організми і робить їх нездатними в боротьбі за жите з надвірними обставинами.

Кождий організм повинен боротись за жите і бореться, щоб жити: бороться нації поміж себе за средство до житя, борються по-між себе за ті, або інші вигоди группи, громади, класси, хоч і належать до однієї нації, боряться члени кожного класа суспільства поміж себе. Окрім того людина, як і кождий організм, оточена смертоносними мікробами, баціллами, які чигають собі на жертви поміж людей, (бактерій тіфа, холери, чуми і т. д.). Організм трохи заслаб, — вони уже нападають на його і гублять.

Кождий організм повинен боротись за жите і уникати того, що не спріяє успіху його в цій боротьбі, що ослаблює сили його. Внутрішня боротьба в організмі людини, якаб вона не була, зменшує її сили, зменшує на відповідну ступінь здатність єї до боротьби за своє жите і наближує її до погибелі.

Суб'єкт якої-будь нації, що намагається засвоїти чужу мову замість власної, що пристосовує свою психо-фізичну природу до цієї чужої мови, безперечно сам бореться з своєю природою, з свою індівідуальністю, яка з усією силою спадковости перешкоджає усім його заходам. Ця боротьба з самим-собою безперечно знесилює і ослаблює значно його здатність до боротьби о жите взагалі і погубить коли не його, то його потомство.

Ті нації, що не боронять свою індівідуальність, свою духовну природу і мову і пристосовуються до чужої, ті нації тратять рацію свого істновання, гублять „стерно“ жите і рівнобічно з тим тратять духовну бадьорість, душевну енергію, робляться апатичними, деградують духовно і фізично. Вони уже не можуть підтримувати і обороняти свої інтереси між іншими націями і швидкими кроками йдуть до могили, уступаючи місце другим націям з могутньою індівідуальністю.

Економічне значінє національної мови.

Пануючі нації скрізь, де тілько вони спроможні, де мають досить сили, боронять зневоленій народності плекати рідну мову. Школа, суд, адміністрація, література і преса — на мові пануючих, там де недержавні нації о-стілко слабі, що не спроможні оборонити свою мову. Такий стан річей на Україні, в Познані, в Бретанії, Кatalонії, Тіролі і т. і., такий стан річей був до недавна і тепер на-пів : в Чехії, Австрійській Україні, таким був в Галицькій Польщі, Венгрії, Кроації, Сербії, Болгарії, Греції, Норвегії і т. і.

Наша українська нація в Россії — сама темна і несвідома, і через те живе в найгіршім стані: мова в школі, суді, в суспільних і урядових установах — россійська.

Які-ж наслідки випливають з сего ?

Найперш, що можна спостерегти, це те, що нормальній розвиток власної мови спиняється на де-який час. Моваскарбниця фіксованого тисячелітнього досвіду народного — спиняється в своїм рості, значить, натурально спиняється і культурний поступ мови. Рідна мова, що не плекається, не уживається, і що головне, найбільш культурними членами нації (інтелігентні класи укр. нації, наприклад,) починає деградувати, як і кождий орган, що досить уживається, що лишився без потрібного вжитку, перестав виконувати свою роботу. Починається процес деградації і атрофії.

Поперед починають зникати найбільш делікатні часті, мови : (певні граматичні часті форми), слова, що означають п'ять найбільш абстрактні, здобуті порівняно недавнім досвідом. Вони ще не досить звязані з організмом процесом спадковості, щоб утворити дещо стале. Потім тануть часті мови утвореня більш давнього і так далі і далі. Процес таяння мови починається з „надбаного“ в біжучім часі і недавно минулім, повільно наближається до частей мови давного утвореня. Останні уперто тримаються в організмі, борючись за своє істноване в усією силою спадковості.

Одним словом, рідна мова, при одсутності боротьби за неї зневоленої народності, йде вниз по тіх самих сходах,

по котрих колись йшла в гору. Рівнобічно з деградацією рідної мови тане скарбниця знання, надбаного вікового досвіду народності, яка (скарбниця) фіксована в мові. Деградоване рідної мови з залізною конечнотю веде нарід цієї мови до стану повної несвідомості, повної некультурності і тяжкого економічного стану.

Український нарід в Россії, нарід, який найяскривіше проявляє деградацію рідної мови, обернувшись в темну і некультурну масу. На ряду з деградацією мови ми спостерігаємо прогресивне соціальне упосліджене укр. народу, який тепер складається майже виключно із хліборобного пролетаріата.

Другим прикладом може служити стан Ірландії до 1877 року. Ірландці занедбали рідну мову, приняли культуру і мову англійську і через те повинні були винести на своїх плечах саме велике соціальне страждане. Після 1877 року, коли ірландський нарід ясно і виразно поставив свій ідеал самостійної Ірландії і державності Ірландського народу (утворене національної Ірландської партії 1877 року Парнеллем і Бітавом), коли інтелігенція почала звертатись до рідної, забutoї^{*)} мови, — Ірландці почали відживати духовно і економічно.

Почала відживати протягом сотень років приголомшена, хоч і богата в часи минулого — ірландсько-кельтська культура. Ірландський нарід, що до сего часу вважався всіми культурними націями за самий темний, дикий, нездатний до культури і «тільки здатний до жерстоких прояв своєї звірячої природи, злочинств і убивств, ворог культури взагалі»^{**)}, тепер, звернувшись до рідної мови і національної політики, ірландський нарід почав духовно відроджуватись; швидко зростає його самосвідомість і на ряду з нею росте його економічний добробут. Кооперація в продукції, ступінь котрої свідчить найліпше про духовний розвиток нації, приняла в Ірландії грандіозні розміри: селянство-фермерство організувалось і для політичних і для економічних цілей: кооперація в моло-

^{*)} 12% ірландців тільки розуміли ірландську мову і 1% не розумів англійської.

^{**)} Так характеризувала ірландську націю англійська преса.

чарстві, в хліборобстві, в торговлі, в продукції ремесничій, фабричній росте і росте, збогачуючи Ірландців, підносячи їх політичну силу і самосвідомість.

Швидке відроджене тіх зневолених націй, які почали боротись за мову, почали плекати її, колосальне і дивне зростане народної енергії, швидкий рост їх культурності і узагалене просвіти, економічне піднесене ціх націй, успіх їх в економічній і політичній борбі за жите, — ясно нам доводять, що рідна мова стала тією живою казковою сцілюючою водою, яка покликала до житя уже, здавалось, уміраючі нації. Приклади велими численні і усім відомі. (Чехи, хорвати, українці-галичане, морави, словинці, фланандці і т. д.)

З приводу сего зовсім не дивний той запал, з яким усі зневолені народи боряться за рідчу мову, той запал, близькі ознаки котрого уже з'являються на Україні Россійській. Такоже не дивний нам той запал, з котрим пануючі нації тиснуть і гноблять мови зневолених, бо вони добре знають, що задавивши мову*) зневолених, вони задавлять навіки культуру їх, і пануватимуть над темними вічно.

*) Стративши свою мову, нація тратить рацію свого окремого істновання; принявши чужу мову за свою, вона духовно єднається з тією нацією чи мову приняла. Спільність мови виробляє спільність понять, світогляду, спільність завдань та ідеалів. Ця річ — давно відома не тілько в психології, але і в практичній політиці. Нація, що стратила рідну мову, інкорпоріується тією нацією, чиу мову приняла і таким чином навіки загибає, коли факт страти рідної мови є факт рішучий і безповоротний.

Нація зневолена; її жите.

Ненаціоналістичні з поневолених націй, до котрих належить українська, не проявляють боротьби, а покірно, без протесту терплять усі заходи і операції, які над ними проробляють пануючі. При таких умовах — керма усього економічного життя країв, оселених недержавними націями, повинна перейти до рук пануючих націй, котрі єднають врешті в своїх руках і земельну посілість, монополізують торговлю і промисловість, монополізують усі средства до життя, ставши таким чином і пануючою верствою (класом) зневоленого краю. А зневолений народ, несвідомий національно, і до того взагалі ненаціоналістичний, що покірно віддав своє жите і будучину в руки переможців, — логічно ляже і лягає на самім споді супільства. Така невілрадна*) картина життя народу нашого.

Рабський стан, цілковита залежність від чужої пануючої верстви, стають тяжкою перепеною для захову народної індівідуальності, для захову мови навіть і в тім разі, коли зневолена нація і зрозуміла всю вагу і значінє рідної мови в економічній і взагалі борьбі за жите, а тим паче тоді, коли сего розуміння нема.

Раз зневолена нація обернена в низчу робочу верству, залеглу економічно від пануючої чужої верстви і безправну політично, то знанє мови пануючих їй необхідно.

*) Не то ми бачемо там, де зневолена нація свідома свого становиска, де усі члени її чинять солідарно: „всі за одного — один за усіх“.

При звоювані краю чужинці і тут забрали земельну посілість, але захопити тут торговлю і промисловість при загальнім рішучім одпорі — їм не посчастило.

Той, хто попав в такий стан, що мусить жити з ласки посівших усі богатства в краю і средства до життя в нім, хто живе з панського найму — той повинен знати мову панів своїх.

Чужинцю, господарю фабрик, заводів, земельному власникові, чужинцю, який має в своїх руках школи, суд, адміністрацію, приємніше і вигодніше мати за наймита-робітника до фабрики, чи заводу, в робітні, на особисті послуги і на урядові місця людину, яка розуміє його мову. Хто не розуміє мови чужинця-переможця, той уже тим самим тратить своє право на працю і зарібок*).

Окрім того, в суді, в відносинах до адміністрації краю, що складається з чужинців, вигриває той, хто ліпше розуміє пануючу мову.

При сучасному стані укр. нації, економічно безсилої, можна спостерігати те ненормальне з'явище, що в штучних умовах борьби за істноване виграє той Українець, хто ліпше знає, швидше засвоїть пануючу мову. Прикро дивитись на факти, що суб'єкт, найбільш здеморалізований, у якого не залишилось ані крихти пошанування до своєї мови і народності, що суб'єкт, який зневажає і глумує над власною мовою, а мову чужинців, могучих економічно і політично, богатих і освічених, вважає за мову людей висшої раси і пнеться до неї з усієї сили: (рабська психологія шепче йому, що навчившись мові панів своїх, він сам стане з деякого боку рівним і в усякім разі близчим до них, що такий суб'єкт має більшу змогу вижити в боротьбі о істноване).

Такі з'явища можемо побачити і на Україні і в Галичині, чи Буковині. Таку психологію проявляв до недавніх часів Фін перед шведською мовою і культурою і богато інших. Але жите довело, що борьба не можлива проти того, перед мовою і куль-

*). Тим пояснюється той факт, що еміграція росіян в українські міста по лівий берег Дніпра поволі випихає укр. робітника з фабрик, робітень і взагалі промисловості, як еміграція поляків, жидів, німців та інш. випихає укр. елемент з міст правобережної України. Еміграція чужинців в містах Буковини і Галичини уже докінчила своє діло: Буковинські і Галицькі міста уже втратили цілковито свій український вигляд і состав. Міста, осередок культури, просвіти, богатства і сили ваблять чужинців в першу чергу.

турою котрого схиляєшся; обаяні, авреоля пануючих мов упала і на завжди.

Прі сучаснім стані здеморалізовані члени укр. нації мають більшу змогу вижити в боротьбі о істноване, бо вони швидче знайдуть собі зарібок у пануючих: россіян чи поляків. Такі ненормальні умови життя ведуть укр. націю до прогресивної деградації і погибелі. Та нація, або суспільство, в якому переживають члени неморальні і мерзенні, повинна деградувати (і дійсно деградує) і згинути в боротьбі за життя іншою нацією, чи суспільством, які сего в собі не мають.

І так процес деморалізації і занепаду укр. народу, що ми зараз спостерігаємо, це річ безперечна. В тім разі, колиб уся наша нація цілком обернулась в таких зденаціоналізованих членів, яких ми тілько що змалювали, то погиbel' її стала-б доконечною. Усяка змога до боротьби з визискуючими чужими верствами зникла-б: пановане чужинців стало-б на твердий і непохитний ґрунт. Далі почнеться процес вимірання народності під могучим напором еміграції чужих народів. Вище був намальований процес випихання укр. елемента з міст на Українській землі. Заповнивші міста, чужа еміграція посуне на укр. села. Укр. нація виміратиме на селах, як тепер вимірає в містах. При одсутності відпорної сили, — укр. нація буде знищена по всій землі, і тільки хиба назви місцевостей та міст будуть свідчити, що на цій землі колись жив численний народ.

Кельтські народи колись оселяли весь захід Європи, коли не всю Європу, і були дуже численні, але з півдня терріторіальне поширене романської расси, а зі сходу германської пхало кельтську рассу на захід і допхало до моря. Дальше пхати уже нікуди. Кельтські народи тепер майже винищені: дрібна частка цієї колись так численної расси залишилась тепер в Бретані, де її зайдають французи, да в Ірландії, де її зайдають англійці.

Ірландський наріп вимірає і дуже швидко: в 1841 році їх було в Ірландії 9 мілліонів, а тепер 5 мілліонів; значить, в кожде 10-літє вимірає 10%. Не трудно передбачити момент

коли цей народ кельтської раси буде зовсім викинутий з ірландського острова англо-саксонською расою.

Частина Ірландії, а власне провінція Уольстер, яка має 1,600,000 мешканців, цілком уже оселена англійцями.

Струмень англо-саксонської расси в північній Америці і романських расс в південній стер і згладив з світа тубольні народи: перуанців, ацтеків, та інш., не залишивши про їх ніякого спомину. Швидко вимірають і сучасні кольорові расси (індійці). Така доля усіх, хто слабий, тих, хто не обороняється, хто не має відпорної сили.

Денаціоналізаційні заходи коло українського народу.

Одсутність національної свідомості і національної політики потягло за собою страту політичної свободи і економічне рабство. В таких умовах народня індівідуальність найбільше загрожена: знане пануючої мови доконче потрібно, бо його вимагають окрім причин політичних — причини економічні, які безконечно могутніші від перших і взагалі від усіх інших. З приводу сего ми бачимо, що загал укр. народу (виключаючи його нечисленну інтелігенцію), зовсім не вороже відноситься до чужомовної школи, яка утворена з метою опанувати народню душу; мало того, темний українець баче навіть користь для своїх дітей в цій школі, бо його діти навчившись в школі пануючій мові і письменству на їй, одержать змогу мати ліпший зарібок чи то на приватній, чи на державній службі.

Українець женеться за дрібною вигодою, за вигодою раба-наймита, а не бачить вигод загальних, вигод вільного від усяків утисків і визиску чоловіка, яких не може дати чужомовна школа, а тілько вільна школа в рідній мові.

І так політичні і економічні обставини ведуть укр. націю по шляху прогресивного винародовлення. Політика винародовлення не зустрічає протеста і боротьби цілого загалу укр. народу: темна сільська маса, знесилена боротьбою о житті, дивить ся на чужомовну школу, яку її подають, цілком індиферентно, з тупою покорою. Другі класи, т. з. інтелігентні,

під впливом чужомовної школи і культури гублять здебільшого національне чутє, а то і стають в ряди ворогів свого народу.

В числі членів ріжких россійських просвітних інституцій, як-то „обществ грамотности“, „трезвости“ і т. д., що розспросторились по Україні з метою помосковлення укр. народу, є досить наших свідомих чи несвідомих зрадників. Та дарма. Усім цім россійським просвітним інституціям, „обществам грамотности“, буде доля, яку спіткав німецький »Schulverein« в Чехії. Перед перспективою близької національної смерти, що зазирає в вічі, укр. народ напружить усі свої сили — і це поратує його. Перед лицем неминучої смерти цілим морем вибухне народня енергія, вибухне український націоналізм.*)

Пануючі нації завше добачають в націоналізмі зневолених націй свого найбільшого ворога, а в націоналізації своїх під владних націй — свою головну ціль, головне завдане. На цім пункті погоджуються усі класи пануючих націй: консервативні, ліберальні і революційні.

Край, що годує дешевим хлібом (наслідок низької зарібної плати укр. робітника), край 25 мілліонів покірних рабів, яких уживають як дешевий робочий товар на фабриках і заводах і на безкрайх латифундіях, утворених через колишню конфіскату укр. землі, край рабів, яких уживають як гарматне мясо для досягнення економічно-національних інтересів пануючих, край, що є ґрунтом і підвалиною богатства сили і міжнародного значіння Россії — о, цей край вартий особливої уваги. Сили могучого россійського уряду окажалось не досить. Усі сили росс. громадянства пішли йому в поміч.

*) Дехто навмисне, або невідомо плутає поняття: „націоналізм“ і „шовінізм“, проте ці поняття мають дуже богато ріжного, а в головнім цілком притилежні.

Націоналізм — це політика власної оборони нації, щоб не бути пожертвою, або визискованою якою-будь другою нацією. Така політика належить і зневоленим націям, які такою націоналістичною політикою обороняють себе від пожертви і погибелі.

„Шовінізм“ — є політика пожирання других націй. Шовінізм проявляють пануючі нації: англійська, россійська, французька і т. д., які приносять собі в жертву свої піддані нації.

Денаціоналізація понижує духовний рівень і руйнує матеріальний добробут.

Розглянемо, як відбувається денаціоналізація укр. народу на його психології, і взагалі процесс засвоєння чужої мови.

Українець-селянин (розглядаємо українця-селянина, бо він тепер репрезентує майже всю укр. націю, бо складає приблизно 95—98%), взагалі мало має зносин з россіянами; рік — два бути в чужомовній школі не лишає якого-бути значного наслідку: після школи учень знов вертається до рідної хати і рідних обставин і надбане в школі, не маючи опори в житті, швидко зникає. На панській роботі, на панських ланах селянин-наймит теж небогато може навчитись росс. мові, хиба що россійській лайці. Таким чином, укр. селянин знає россійських слів де-кілько десятків.

Темний укр. селянин поглядає на свій мізерний словник россійської мови як на де-що значної вартості і уживає ці слова, приблизно намагається уживати їх при розмові. Уживані моск. слів в розмові, по його думці, повинно свідчить про його духовний розвиток, про його культурність. (Денаціоналізація дає хибне розуміння культурного і духовного розвитку).

Алеж, — хиба можно селянинові викласти свої думки, все ж досить складні, декількома десятками чужих слів?! Доконче треба додавати в розмові українські слова, що селяне і роблють, калічучи їх немилосердно на московський кшталт, утворюючи із рідної мови гидкий жаргон.

Ту мову, яку тепер уживають по укр. селах, а надто в містах, не можна спокійно, без душевного болю слухати. Укр. селянин хоче чисто говорити по россійськи, але запасу россійських слів у його замало, щоб висловити усі хоч і не надто складні і мудрі думки селянина, проте додавати українських слів до розмови він не хоче; і ось він страшно напружує свій мозок, щоб із комбінацій невеличкого запаса моск. слів скласти де-що, котре хоч-би трохи відповідало тій мислі, яку він хоче висловити. Але це в найліпшім випадку можливо тільки на половину, а здебільшого зовсім неможливо.

Далі додамо, що укр. селянин переймає моск. слова не в їх дійснім значенні, а надто слова абстрактні (слова конкретні, як хліб, вода, — то — що, розуміються здебільшого в їх дійснім значенні). Два укр. селянин дуже часто одному моск. слову наддають ріжні значення, здебільшого кождий має свій слівник росс. слів і в тім значенні, яке він сам наддав моск. словам своїм розумом; а як розуміють ці слова інші укр. селянин, — це його мало обходе.

Ці причини витворили той смішний з надвірного боку і трагічний з внутрішнього боку прояв, що укр. селянин, звертаючись оден до другого з уживанем моск. слів, мало розуміють оден одного. Той хто каже, мало розуміє зміст того, що каже; далеко менш цю фразу розуміє той, до кого звертаються. Мало того, цієї жаргонової мови не розуміє і россіянин.

Коротше сказати — українська мова по селах зруйнувалась, а чужа російська мова не прищепилася: український народ лишився без мови з усіма тяжкими психічними і економічно-соціальними наслідками сего.*)

Зруйноване мови потягло за собою зруйноване понять і знаній, що були фіксовані в мові,**) потягло за собою примітізацію процесів мислі.

Зробимо де-кілько тез із психології, тез твердих і непочитних, які тепер загально признані усім світом.

*) Хто мав змогу придивитись, як тяжко виясняти укр. селянинові, чи селянці процес роботи, яку він ще не робив, як тяжко його привчати до чогось нового. Доводиться обучати способом, яким вчать глухонімих: самому все проробити од початку до кінця, а потім змусити його те саме проробити, аж доти, поки він не запам'ятав добре процес роботи. Чим складніше сама робота, тим тяжче, бо укр. селянин, чи робітник россійської мови не розуміє, а свою забув. Не диво, що робітник-россіянин випихає із продукції і про мисловості укр. робітника. Він, россіянин, все розуміє з одного слова, бо до його звертаються в його рідній мові, а з українцем ще треба воловодитись, „треба розжувати хохлу“, як глупливо сміються з нас россіянин, а кому охота брати на себе таку обузу без крайної потреби.

**) Бо кожному слову відповідає поняття про певну річ. Зникло слово — зникло і поняття, яке мало свій вираз в цім слові.

1. Кожда думка, кожда мисль має своє окреме слово, чи комбінацію слів для свого виразу. Конкретна думка має конкретне слово, абстрактна мисль — абстрактне слово, чи певну комбінацію слів. З природи сего одсутність абстрактних слів в мові свідчить про одсутність відповідних їм мислей; одсутність того, або іншого конкретного слова свідчить про одсутність в психічних центрах відповідного йому поняття.

2. Без слів не може бути мислення, бо мислене є експеримент над поняттями, котрим відповідають певні слова. Одсутність певних слів свідчить про одсутність відповідних їм понять, а значить і про одсутність мисленя, яко експеримента над цими поняттями.

Зруйноване укр. мови по укр. селах (і містах), страта значної частини слів взагалі і майже усіх слів абстрактних свідчить про страту їм відповідних понять із кола досвіду внутрішнього і надвірнього, свідчить про прогрессівну пріматизацію мисленних процесів укр. селянства, а кажучи простою мовою: прогрессівне понижене духовного рівня його.

Хто, жуючи в місті, в осередку культури, хоч і чужої, загляне на укр. село, той здивується тій надзвичайній убогості духовній, яку проявляє укр. селянин.

Розділ II.

Суб'єктівізм, або індівідуалізація концептів.*)

Живі істоти висшого типу, на чолі котрих стоїть людина, мають нервний систем, який реагує на надвірні впливи. Нервний систем складається з пяти надвірних органів почування: бачення, чутя, макання, смаку, нюхання, які, в суті річі, репрезентують з себе пристосовані до певних функцій частин нервного системи і центрального органа-мозку, який координує діяльність усіх попередніх органів, як і усіх інших органів людини.

Нерви органів почування мають властивість почувати (ощущати). Кождий реальний предмет робить вражене на нервний системі людини (на органи почування і на мозок). Це вражене складається з богатох простійших психічних елементів: концептів (ощущеній); кожда риса, кожда властивість предмета, на яку тільки організм людини, себто її нервний систем, може реагувати, відбивається в психічних центрах в формі концепта: сукупність концептів, що відповідають певним рисам і властивостям якого-бути предмета, складають ідею**) предмета.

Ідея предмета утворюється із концептів через окремий суб'ективний психічний процес.

*) Все те, що маємо в цім розділі розглядати, відноситься до науки психології, а, головне, до теорії познавання світової дійсності (взагалі питань філософії). Виробка термінології ціх наук в укр. мові ще мало почата; цей факт страшно утруднює справу: доводиться уживати почасти термінології чужих мов, що відбувається зле і на ступіні легкости розуміння цього розділу.

**) Образ, уявлене предмета.

Річ в тім, що в природі риси і властивості якого-будь предмета завжди вкупні реагують*) на психічні центри людини, хоч кожда риса, кожда властивість сего предмета зробила своє окреме вражене, має свій окремий концепт (одбиток, знак в психічних центрах). Таким чином комплекс, чи suma властивостів і рис якого-будь предмета, завжди одинаковий, (поки предмет не зруйнується), утворює в психічних центрах завжди одинаковий комплекс концептів, котрий почувався свідомостю не як suma чи комплекс концептів, а як єдиний нероздільний психо-суб'єктівний акт (ідея предмета).

Хай маємо, наприклад, перед собою ніж. Він близкучий, (цю відомість подає психічним центрам орган бачення (очі), він твердий і гострий (орган мачаня, руки) і т. д. Усі властивості предмета »ніж« відбились в психічних центрах) через якийсь невідомий психічний процес склали ідею предмета »ніж«, яка являється в свідомості яко єдиний неподільний психічний акт, яко неподільне вражене.

В дійсності існують, і ми можемо спостерігати тільки ідеї предметів; погляд на ідеї, як на утворені через якийсь психічний процес із концептів, первістних психічних елементів, є продукт нашого мисленя, є абстракт.

Таким чином кождий предмет, що пореагував на людину, має в психічних центрах її свій ярлик, свій символ, свою ідею, через котру людина поріжняє предмети взагалі.

Раз в психічних центрах уже існує ідея якого-будь предмета, то досить сему предмету, реагуючи на людський організм, викликати в психічних центрах організма часті концептів, які мали участь в утворені ідеї сего предмета, щоб в свідомості уже з'явилась вся ідея предмета.

Досить подивитись на предмет „ніж“, (себ-то одержати вражене на око), як в свідомості слідком за цим враженем з'являється мимоволі вся ідея предмета, (весь образ, уявлене предмета). Подивившись на предмет „ніж“, ми вже уявляємо

*) Бо кожному слову відповідає поняття про певну річ. Зникло слово — зникло і поняття, яке мало свій вираз в цім слові.

собі інші його властивості, що він і твердий і гострий, хоч і не мацали його. Це є простіший психічний акт асоціації.

Усі ідеї предметів укладаються в певні асоціації, які відповідають реальним відносинам предметів. Досить з'явитись в сфері свідомості одній який-будь ідеї, як слідком за нею виникають (іноді мимоволі, а то і против волі) другі ідеї, виникають по асоціації ідей, зникають зовсім, другі — перериваються, треті асоціації ідей одержують ненормальний напрям, течію. Це проявляється в частковій, або цілковитій страті пам'яті, в ненормальностях мислення, в божевільстві. Психічно-ненормальні люди, од психопатів до божевільних, проявляють ненормальну асоціацію ідей, яка стала наслідком хвороби, або одержалась спадково, що відбилося на структурі психічних центрів людини.

Усі асоційовані ідеї складають те, що ми звемо психічним змістом людини.

Далі складаються поняття. Ідея певного реального предмета є сукупність усіх ознак, усіх рис сего предмета; проте поняте є сукупність ознак, сукупність істотних рис його. В цім ідея предмета одріжняється від поняття. Поняте є наслідок аналізу властивостей предмета, (які з властивостей випадкові, не істотні, а які істотні для даного предмета), — наслідок мислення.

Мислене є психічний процес над ідеями предметів, процес, наслідком котрого являється класифікація їх в свідомості, власне класифікація ідей предметів в свідомості; взаємовідносинам ідей предметів в свідомості відповідають взаємовідносини предметів в природі.

Класифікація в свідомості людини предметів природи є істотна умова життя людини, бо тільки таким чином можно уникати того, що загрожує смертю, чи взагалі шкідливе, і шукати того, що дає і підтримує житє.

І так процес мислення є експеримент над поняттями і ідеями. Ідеї складаються із концептів. Таким чином кождий психічний акт можно звести до концепта, який грає в людській психіці таку саму роль, як кліточка в організмі.

Як характер кліточки перед'утворює (визначає) характер організма, що з цих кліточок складається, так і характер концептів перед'утворює (визначає) характер ідей, понять, асоціацій ідей, взагалі характер усіх психічних процесів.*)

І так ідеї і асоціації їх у суб'єкта залежать від характера концепта, а останній цілковито залежить від того або іншого характера структури сего суб'єкта, від його психофізичної організації. Психофізична організація є та субстанція, яка перед'утворює (визначає) характер простішого і первістного психічного акта: концепта суб'єкта.

Неподібні організації неподібно реагують на світову дійсність, мають неподібні асоціації ідей, неподібні поняття і неподібні процесси мислення.

Ми поділяємо людей земної кулі на расси, нації. Безпечно неподібність психофізичної природи людності землі примушує нас поріжняти її на категорії і группи, котрим даємо назви раси, націй.

Кажучи, що два суб'єкти належать до ріжких націй, ми цим самим признаємо, що ці два суб'єкти поріжняються по

*) Із води і взагалі із рідкого (жидкого) матеріала не збудуєш хати, бо на це треба матеріала твердого. Значить: між характером матеріала, між властивостями його і тими формами, які йому можна дати, існує істотна залежність. Полова кліточки людини — неподільна до полової кліточки малпі, найближчої до чоловіка істоти; вона має зовсім інший характер, зовсім іншу структуру; через те з полової кліточки людини виростає і може вирости тільки людина, а ніщо інше.

Теж саме можна сказати і про ріжкі нації, чи расси. І так, характер кліточки заздалегідь передутворює характер тієї органічної форми, яка утворюється через множене цієї кліточки і через певні комбінації новоутворених кліточок.

Узагальнюючи ці емпірічні виводи, скажемо, що характер одиниць передутворює (визначає) характер того агрегата (сукупного цілого), який з цих одиниць складається, або який можно з їх класти.

Прикладемо цей вивод до форм національно-державного життя.

Аби нація розвивалась нормально, треба, аби форми держави, в яких живе нація (яку можна розглядати як агрегат людей з подібною психо-фізичною структурою), відповідали психофізичній природі і висоті духовного розвитку цієї нації. Це значить, що тільки вільні нації, які утворюють по своїй волі форму структуру своєї держави, розвиваються і можуть розвиватись нормально.

своїй психофізичній природі (структурі) о-стілко, що ми їх лічимо належними до ріжних людських груп, а вкупі з тим ми мислимо, що кождий з цих двох суб'єктів належить до певної групти людей, з котрими він має спільну психофізичну організацію.

І так закони науки-псіхології покладають непохитну тезу:

1. Суб'єкти неподібної психофізичної організації неподібно реагують на предмети. Через це у суб'єктів неподібної організації — неподібні концепти складають неподібні ідеї і асоціації ідей. Наслідком усього цього, у суб'єктів неподібної організації маємо неподібні процесси мислення, що ми і спостерігаємо.*)

Надвірним проявом цієї неподібності маємо неподібність в мовах. Кожда мова має свою граматику, яка є надвірним проявом індівідуалізації мислення.

Далеко не кожда граматична форма однієї мови має тож-саму відповідну граматичну форму в другій мові; кожда мова має такі граматичні форми, яких в другій нема, а кожда граматична форма відповідає певній формі мислення (див. в логіці: формальне мислене.)

Оригінальність і неподібність граматичних форм певної форми свідчить про оригінальність і неподібність форм мислення на цій мові. (Романські і німецькі мови мають чотири »падежі« славянські — сім, а угорсько-фінські — 15.)

Форми дієслова (глагола) мов романських відріжняються від дієсловних форм мов германських, а ці дві категорії мов ще в більшім ступні відріжняються від мов славянських.

Мови Урало-Алтайські, до котрих належить Фінська, мають безліч дієсловних форм. Мови південно-Азійські, Малайсько-Полінезійські, Дравідські, південно-Африканські (Банту), Хаміто-Семітські, Американські — безконечно відріжняються від мов Індо-Європейських, до котрих належуть мови: романські, германські та славянські.

*). Приклади будуть приведені далі.

А проте кожда граматична форма певної мови служить для виразу певної мислі. Кожда граматична форма перед'утворює, визначає форму мислення. Через це кожда мова має багато фраз, зворотів, які ніяким чином не можна перекласти на другу мову. (Перекладені твори з однієї мови на другу, як це добре відомо перекладчикам, тратять значну долю своєї оригінальності, свого змісту).

Мисль, яку вкладає суб'єкт певної нації в певну фразу, може бути вповні зрозуміла тільки суб'єкту однієї з них нації, котрий має спільну з першим психофізичну організацію.

Суб'єктівізм в познаванні дійсності.

Вкупі з безпосереднім досвідом ми познаємо світ процесом мислення. Позаяк або ж люді неподібної психофізичної організації мають неподібні процесси мислення, то познання світової дійсності носить взагалі суб'єктивний характер. Цей вивод — річ не нова: його виголосив ще філософ Кант; речі світа, що вони суть сами в собі (*an sich*), не можна познати; ми познаємо речі не такими, які вони суть, а якими вони нам здаються. (1) *Kritik der reinen Vernunft.* 2) *Kritik der Urteilskraft*).

Суб'єктивний характер познавання світа витворив у людей неподібної психофізичної природи неподібні мови, бо характер мови пристосований до природи тієї категорії людей, що цю мову уживають.

І так у кождої групі людей, яка складає націю, психофізична організація, процес мислення і природа мови — взаємно звязані, органічно звязані, гармонійно звязані.

Процес мислення виливається в формах, які дає граматика мови, і для нормальності цього процеса необхідна строга відповідність останньої — характеру мислення, кажучи іншими словами, суб'єкт може мислити нормально тільки на рідній мові, бо тільки рідна мова звязана з суб'єктом органічно, так само, як його мислене та інші психічні функції.

Машина для свого нормального функціонування вимагає, аби часті її були строго пристосовані, були відповідні поміж себе: Усі діаметри, вага окремих частей машини та іх

розміри і міцнота — повинні бути строго, точно пристосовані по-між себе.

Процес мисленя є експеримент над ідеями і поняттями, себ-то словами, що складають мову. Мова повинна бути для суб'єкта такою же його органічною частиною, як і процес мисленя; іншими словами: мова повинна бути його власною рідною мовою.

Таким чином в суб'єктивнім познаванні світа, в самій теорії познавання дійсності ми находимо оправдане необхідності рідної мови для кожної нації, для нормального поступу її. Чез через те жадане власного культурного поступу примушує усі нації плекати рідну мову і обороняти її від утисків і нападу інших націй.*)

Автоморфізм в поняттях.

Хто признає індивідуалізацію психо-фізичної природи людини, що проявляється в національних типах, яку ми спостерігаємо в національній психології, в національному характері — той повинен признати, що тільки спільність психофізичної природи, (яку проявляє нація), робить легке і повне взаємне розуміння, що так потрібно в сучаснім культурному житті.

Філ. Герберт Спенсер пише в своїм »Студіюванні соціології«:

»В зносинах з людьми ми уявляємо собі їх мислі і почування в формі власних мислів і почувань. Але уявляючи їх таким чином, ми складемо собі пересвідчене про чужі мислі

*) Усі ці нації здебільши несвідомо це роблять; тут проявляється мало ще досліджений національний інстінкт. Цей інстінкт чинить по-за межами свідомості, кермую життю нації і веде її нехібним шляхом, обороняючи її від усього того, що може спричинитись погибелі нації. Коли справедливі думки психологів (Джемс, Спенсер, Гертинг), що добра половина, коли не $\frac{3}{4}$ наших вчинків, мають імпульс не із сфер свідомості, а з сфер по-за свідомістю, із сфер недосліджених, із сфер інстинкту, то тим більш справедливий цей вивод для вчинків національних.

Джерела: Спенсер: „Основи психології“.

Гертинг: Психологія.

Friedrich Müller: „Grundriss der Sprachwissenschaft“.

W. von Humbold: „Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues“.

Steinthal: „Abriss der Sprachwissenschaft“.

і почутя або на-пів-справедливе, або зовсім несправедливе. Понятє, що оден складає про другого, неминуче відповідає характеру його власного інтелекта: воно буває автоморфічне.* Автоморфічний присуд одного суб'єкта про другого тим даліше відстoїть від дійсної правди, чим більше інтелект першого відріжняється (по природі) від інтелекта другого, про якого перший складає собі понятє. Той факт, що оцінка вчинків «других» по мірці своїх власних мислей і почувань часто буває причиною хибного виводу, хибного переконання, — відомий, певне, кожному.

Коли відомо, що навіть члени одного суспільства (одної нації), характер котрих приблизно одинаковий, судять іноді невірно (автоморфічно) оден про одного, то далеко не всі можуть досить ясно уявити собі, оскілько взагалі справедливо можно судити, коли справа іде про вчинки (псіхологію) людей іншої раси, про вчинки людей, з котрими звязок по походженю (по крові) порівняно далекий, (котрих псіхічна природа луже відріжняється від нашої, скажемо ми просто).

Коли хочемо правдиво зрозуміти характер, непохожий на наш власний, коли бажаємо знати, як він проявляється у вчинках, — те-ж подибуємо ті самі перешкоди, і наш присуд буде автоморфічним.

Але найбільше ми сами це собі доведемо, спостерігаючи нездібність других рас розуміти наш характер і вчинки під його впливом.

»Дивні справи Алаха! Дивіться! Цей франк тиняється, коли він міг-би сидіти, скілко мога« Burton, Scinde vol II p 13.

Капітан Спік так оповідає:

»Коли я ходив по одному місці назад і вперед, щоб розімнати ноги, вони (Самалійці) складали військову раду відносно моїх замірів, думаючи, що я міркую про способи вовювати їх край; інакше я марне не ходив би (по іх думці), позаяк ані одна людина нормального розуму не битиме марно ноги без потреби«.

Почувши, наприклад, як натурально вибирати найлекший шлях замісць тяжчого, і приймати нові методи, що признані ліпшими, ми дивуємся, бачучи, що китайці і досі уживають

*) Інтелект можна уподобити свічаду. Форма поверхності свічада перед'утворює (визначає) форму відбитку, форму відбитого образа. Плоске свічадо дає оден відбиток, вогнуте свічадо — другий відбиток того-ж самого предмета, а випукле свічадо — ще інший. Так і природа психофізичних центрів відбивається на ідеях і поняттях, які витворюються в психічних центрах. Цю властивість психічних центрів Т. Спенсер називає автоморфізмом.

свої малопрозорі папірові лихтарі і не хочуть уживати наші лампи, не зважаючи на те, що дивуються їм.

Так само дивуємося ми тому, що індуси уживають грубі первостайні хліборобні орудія, хоч і знають, що наші досконаліні орудія дозволяють робити швидче і менше вимагають сили.» H. Spencer.

Автоморфізм в розумінні річей світа утворює той прояв, що тільки два суб'екти тож-самої природи можуть досконально розуміти оден одного і дійсно абсолютно справедливо розуміти почуття, мислі і вчинки оден одного.

Випадки повної тожсамості подибуються в природі дуже рідко (близнеці). Взагалі люде, навіть належачи до однієї нації, себ-то маючи велику силу спільних рис в психічній природі, все ж поріжняються по-між себе о стілко, о-скілько дають простору для індівідуальності межи-національного психофізичного типу.

Люде однієї нації тілько подібні між-себе, а не тожсамі : себ-то, маючи рази чути перевагу спільних рис психофізичного характера, все ж мають і індівідуальні ріжниці.

Позаяк розуміти чужі почуття і мислі можна тільки, уявляючи їх собі в формі власних мислень і почувань, то ступінь дійсної відповідності уявлених з реальним є в прямій залежності від ріжниць в психофізичній організації.

Позаяк члени певної нації мають досить значну кількість спільних рис, то кождий член цієї нації уявляє собі почуття і мислі других досить справедливо, позаяк члени однієї нації мають хоч не туж саму, то подібну психофізичну природу.

Певна річ, що коли візьмемо людей двох ріжних націй, себ-то ріжної психофізичної природи, то обопільне їх розуміннє (навіть в тім разі, коли вони розуміють мову оден одного) буде далеко менше, буде в обратній залежності від ступені ріжності їх психофізичної природи. Кождий, маючи єдину спромогу уявляти собі чужі думки і почуття в формі власних думок і почувань, натурально впадатиме в хибне розуміннє. Індівідуальна природа члена тієї, або іншої нації відбувається на усіх його психічних процесах, а значить, і на мисленї.

Псіхологічний ґрунт в тенденції утворення держави в національних межах.

Ми знаємо, оскілько важно обопільне розуміння між людьми, котрі складають з себе суспільний агреат (державу напр.) і ведуть спільне соціальне життя. Безперечно, чим більше спільне розуміння між членами якого-будь соціального агреату, тим ширше він досягає своїх економічних і соціальних завдань.

Безперечно, певна ступінь взаємного розуміння між членами, що складають державу, доконечно потрібна для нормального життя членів в державі, бо держава, як і всякий суспільний агреат, має (принаймні повинна мати) головним завданем, головною метою: спільними силами здобувати спільне благо.

Спільна робота вимагає взаємного розуміння, як головної умови успіху кожної роботи. (З цієї причини пануюча нація силоміць змушує свої зневолені нації розуміти її мову, з цієї причини виникає примусова денаціоналізація знев. націй.)

Ця головна причина викликала і викликає в житті той загальний прояв, що в нормальніх умовах держави складається в межах національних, істноване многонаціональних держав зовсім не доводить противного.

В тій самій Австрії одна нація є пануючою і державною, а решта націй придбана воиною, зброею для яко мога повного їх використання. (Австрійська імперія почалась на території сучасних країв: Верхньої Австрії, Зальцбурга, Штирії, себ-то на території, оселений німецьким народом. Теж подибуємо в Англії, Франції, Россії, Германії і т. п.) Націоналізм, що проявляли, проявляють і будуть проявляти зневолені народи, є ніщо інше, як намаганє позбутись визиску, жити по власній волі і уподобі, намаганє користати правом рівної свободи з народами вільними.

В державах многонаціональних ми не подибуємо любої, добровольної спів-роботи націй, а бачимо спів-роботу примусову, бо вона утворена на ґрунті визиску.

Де-які скинувшись на Сполучені Штати Північної Америки; що ось, мов, приклад, де живуть бік о-бік різні народи в згоді та любові.

Але в дійсності це далеко не так. Найперш, як каже сама назва, Сполучені Штати є федерація держав, майже цілком самостійних що до внутрішнього життя; кожда держава, (кождий штат) має свої законодавчі установи, свій парламент, президента, адміністрацію і т. д.

Але кожда держава цієї Північно-Американської федерації складась в межах національних. Німці посіли штати: Пенсильванію, Огейо і штати на схід від Огейо, Іспанці посіли південні штати, китайці живуть в Каліфорнії, Індійці — в двух так званих „індійських терріторіях“ і, почали, в Арізоні, Нової Мексиці, Оклахомі, Уті. Решту штатів посіли Англічане (Янки зіпсований вимов слова з *anglais*; цю назву дали англічанам індійці, коли перші колоністи-англійці почали відбирати від них землі), які складають $\frac{2}{3}$ населення П. А. Штатів, і через це пануюча мова в цій федерації держав, на приклад, на конгресі депутатів від усіх Штатів — є мова англійська.

Прояв національного антагонізму в федеративній П. Американській республіці — ще яскравіший, аніж в Європі. На приклад, в місті „Нью-Йорк“ майже кожда нація живе окремими мійськими кварталами. Кожному відома та боротьба, яка велась між Північними Штатами, оселеними янками, з Південними, оселеними іспанцями. Південні Штати стояли за державну самостійність кожного штата, щоб кождий штат міг по-волі признавати, аби не признати постанови загального конгреса, що мав складатись від депутатів кожного штата. 1861—1863 рр. війна скінчилася перемогою Північних Штатів, оселених переважно англійською людністю, і утворенем примусової федерації Штатів.

Сепаратизм в Північній Америці дуже інтенсівний і борьба федералістів з антіфедералістами ведеться протягом усього XIX століття.

(Характерний факт, що протягом 1776—1783 рр., в боротьбі Північно-Американської Англійської колонії (як тоді звались П. А. Сп. Штати) проти метрополії-Англії, в боротьбі, як скінчилася державною самостійністю колоній — Південно-Американські Штати не приймали участі.)

В Північно-Ам. Штатах не було і немає рівноправності націй.*)

Хто не знає тієї боротьби, яка велась і ведеться тут по-між потомками оселившихся тут Ірландців і Англосаксів? Їх вікова боротьба і взаємна ненависть перейшла із Велико-Британії і на територію Америки. Історія колонізації Північної Америки повна крівавими подіями між цими двома націями. Янки буквально намагались губити їх при кождім випадку, Ірландці відповідали їм тим самим. Крівава боротьба унесла богато жертв з обох боків. Беллетристіка тих часів, романи брали сюжети з цієї боротьби двох націй, навіки ворожих і на території Америки. Тепер боротьба стратила свій колишній характер, але-ж не перемінилась в інтенсивності.

В 1861—1875 рр. була грандіозна справа »феніїв«. Могучі спілки феніїв заснувались в П. Америці, в Ірландських штатах з метою визволити Європейську Ірландію від ярма англійського. (Фундатори: Дісон, Магон — в Америці, і Джемс Стефенс — в Ірландії).

Негри страшенно утискуються в П. А. Штатах. Проти негрів там утворені таємні товариства, щоб тероризуючи перших панувати над ними. Шлюб з негром, або негритянкою плямується**) супільним зневаженем, і досить мати хоч дуже далекого предка-негра, щоб уже усі білі відвернулись від метиса.

Аристократизм в Америці страшенно процвітає, але на національному ґрунті: існують нації-аристократи і нації-плебеї.

*) Джерела: „Ramsay: History of the United Stats“.

Tokvil: „Dela demokratie en Amerique“.

Hals: „Verfassung und Demokratie der Vereinigten Staaten“.

Лавеле: Історія сполучених держав П. Америки.

**) Усі добре знають, як обурілось біле суспільство на свого колишнього президента Рузельєта за те тілько, що він поставив на значну адміністративну посаду — негра Крумма. Ясно, що не яка — така сіmpatia примусила Рузельєта це зробити, але зростаюча сила негрів, число котрих доходить в П. А. Штатах до 9 міліонів. 9 міліонів організованих і могучих своєю солідарністю — це колосальна сила, з котрою варто рахуватись.

Алеж найбільш яскравим проявом фактичної нерівноправності націй в П. А. Штатах служить ось-який факт. Не всі штати мають право посыпати в загальний конгрес своїх депутатів з правом голоса. Аризона, Нова Мексика, Оклагома, Ута посилають на конгрес свої депутати тілько з правом цорадчого голоса, себ-то просто для вислухування дебатів поміж депутатами од повноправних Штатів. Цім безправним штатам відібрано навіть право на називу »штата« і наддано називу »території«.

До категорії безправних штатів належать ще дві індійські терріторії. В цих краях адміністрація, з генерал-губернатором на чолі, — не місцева, а призначається з Нью-Йорка, як в Россії з Петербурга. Ці території оселені тубольними народами, переважно індійцями. Яке жите цих народів — видно з того, що із много-мілліонного народу-індійців стало коло 300.000 чоловіка. Адміністрація із »білих« немилосердно визискує червоноокожих. Повстане Індійців в 1891 році скінчилось пролитем моря індійської крові. Як бачите, сучасне культурне канібалство страшніше від колишнього натурального,

В Швейцарії, яку оселяють німці, французи та італянці, ми теж не подибуємо згоди та любові між цими націями, а подибуємо національний антагонізм. Швейцарія зараз є федерацією держав*) на зразок П. Ам. Республіки і політичний устрій їх дуже подібний. Швейцарія проявляла і проявляє такий самий національний антагонізм, як і в П. Американській федерат. Республіці.

*) Кантони утворені в межах національних: північно-східні і східні кантони оселяють німці (71%), нащадки Алеманів; північно-західні і західні кантони — Французи (21%), нащадки народу Бургундів, а південні — оселяють переважно італіянці (5,3%).

Увага. В останні часи в Австрії робляться спроби погодити інтереси націй, що оселяють Австрію. Але ці проби такі несміливі і нерішучі (богато тут і ліцемірства), що не принесли жадних реальних результатів, хоч деято і снус на цій підставі рожеві мрії в будучині. Укр. народ в Австрії не може похвалитись свою долею: йому житься гірше як якому іншому народу в цій державі, він — пасинок держави: пануюча нація — німці oddala укр. народ під владу і визиск народу польського. Тяжко жити Россійським українцям, — але Австрійським нашим братам не краще живеться.

1798 наслідком борьби замісць федерацій кантонів стала єдина нероздільна республіка Гельвеція. В 1800 році Швейцарія знову стала спілкою незалежних кантонів. В 1814 році нова конституція Швейцарії піднесла значінє кожного кантона до значіння самостійної держави. Знову почалась боротьба; наслідком її стала нова конституція 1848 року. По цій конституції значінє кантона понижилось і Швейцарія із спілки самостійних кантонів обернулась в єдину федераційну республіку. Конституція 1848 року принята більшістю кантонів і через те стала обовязковою для усіх других: більшість зробила насиле над меншістю.

Усвоєнє чужої мови чи має рацію?

Хай можливо засвоїти чужу мову, як рідну і хай це не шкодить культурному поступу націй, яка приймає чужу мову.

Безперечно, щоб засвоїти чужу мову, треба виплатити досить значну енергію, і щоб пристосувати свою психофізичну природу до цієї мови, треба боротись з спадковостю, яка уперто обороняє від знищення індівідуальність і взагалі те, що уже істнє. Певна конструкція мускулів горла, рота і обличча, певна структура їм відповідних нервів і центральної мозкової маси передаватиметься із покоління в покоління Спадковість уперто буде не давати пристосувати відповідні мускули і нерви до нової мови (акцент). Але хай енергія витрачена і протягом сотень поколінь природи нації подужана і пристосована до нової мови: Які вигоди сего пристосування до чужої мови?

Вигод в розуміні поступу в культурі нема, бэ та енергія, яка пішла на боротьбу з власною природою, в іншім разі пішлаб на культурне піднесене народу в рідній мові. Єдину рацію можна пристосувати: для народу зневоленого являється потрібним розуміти мову пануючих, це — свого роду економічна необхідність. Але і тут ґрунт усувається: цей зневолений народ може дуже легко попасті під владу іншої нації (адже і зараз істнє палка боротьба між великими многонаціональними державами), і тоді доведеться привчатись до

іншої мови, знов ломати свою природу, знов пристосовувати її до нової чужої мови.

А чи витерпить природа людська такі часті і небезпечні операції над нею? Отже, наприклад, українці переходили від литовського до польського панування, від польської до Австро-німецької і Россійської влади. Венгри переходили до німців і турків і італіянці були під іспанцями, французами і австрійцями. В дуже легкий спосіб, шляхом війни, або просто навіть одної діпломатії, де-які зневолені нації можуть дуже легко перемінити свого пана. Польські патріоти ще і досі мріють про Історичну Польщу од Чорного до Балтійського моря, мріють про панування над другими, хоч і сами зараз ніщо інше, як безсилі раби.

Таким чином, кожда зневолена нація в тім разі, коли вона неспроможна визволитись, непевна в тім, котра з могучих націй під себе її підгорне, і через те для зневоленої народності нема жадної рації тратити свою рідну мову, свою індівідуальність.

Насильне прищеплюванє чужої мови утворює псіхічний утиск.

Кождий псіхічний процес хоче вилитись в ту, а не іншу надвірну форму, яку подає певна комбінація слів рідної мови; але політичні обставини примушують псіхічний процес виливатись в іншу форму, в комбінацію слів чужої мови, яка мало відповідає і самому процесу мислі, його природі і характеру.

Цей факт є в дійсності ні-що інше, як псіхічний утиск нації, що уживає чужу мову. Таким чином, псіхічний утиск нації, що уживає замісць рідної — чужу мову, стає нормальним фактом для зневоленої нації. Цей псіхічний утиск, коли він тягнеться протягом століть, до решти приголомшує націю, утворюючи деградацію її духовної і фізичної природи, а в купі з цим зводить її на низшу ступінь соціальної драбини.

Окрім того, насильне прищеплюване чужої мови не досягає мети: природа, яка взагалі стоїть в обороні індівідуальності, маючи таку страшну і необорну зброю, як спадковість, з непереможною силою встає в оборону національної індівідуальності — і обороняє її.

Англічане протягом де-кількох сотень років прищеплюють Ірландцям свою мову, проте не обернули останніх в англічан, а прищепили тільки ненависть до себе і до усього англійського. Французи ніяк не прищеплять своєї мови бретонцям, іспанці — каталонцям, — австріяки — словінцям, чехам, моравам, мадьяри (вchorашні раби) прищеплюють свою мову румунам, українцям, хорватам, россіяне — усім своїм під владним народам, — проте без жадного скутку.

Знане, здобуте досвідом і розумом людей тієї, або іншої нації протягом її істновання, відбивається в мові,*) що уживає нація, як в свічаді, фіксується в мові, і через те заховується і для будучих поколінь народа на користь і вжиток. Рідна мова є та скарбниця, куди нація складає віковий досвід свою життєву мудрість.

Спинений розвій рідної мови свідчить, що спинився процес надобування понятій про риси і відносини світа, бо мова є показчиком сего процесса. Стан мови певної нації є показчик і духовного рівня цієї нації.

Скарбниця народної мудрости і досвіду перестала збільшуватись . . . Чого? Очевидно, народність попала в неморальні умови, в умови, котрі викликають такі хоровиті з'явини, як спинене духовного поступу.

*) Знане складається з ідей і понять; ідеї і понятію відповідає слово мови. З'явилось нове поняти, нове знане — прибавилось нове слово в мові, яке означає це поняття. Попавши в мову, знане фіксується в мові, не зникає і лишається я для потомства.

Культура є комплекс знань, що сфіксовані в мові. Усі боки національного розвитку відбуваються в національній мові: історична минувість нації, духовна і економічна еволюція її лишили в мові свої сліди на віки.

Так розглядає справу сучасна емпірічна школа лінгвістів: Müller, Steinthal, Šeher та інші.

Досвід доводить нам, що це ховорите з'явище проявляє зневолена нація, нація, що стратила політичну незалежність, а вкупі з нею і вільний розвій національної індівідуальності (мова).

Нації зневолені, які не плекають рідної мови, дивують світ своєю темнотою, млявістю, інертністю, одсутністю ініціативи, нездатністю до протеста і боротьби і через це вони натурально посідають місце на самім споді суспільства. До категорій цих націй і ми належимо, на жаль.

Нація, яка приняла чужу культуру, чужу мову, — на підставі певних біологічних причин не дає геніїв з-по-між себе. Це — найяскривіший прояв психічного утиску тої культури на національну психологію; геніальність росте і процвітає на ґрунті свободи і пишного розвитку індівідуальності, бо геніальність — сама єнішо інше, як пишний квіт, пишний прояв індівідуальності.

Post scriptum.

Ріжниця в психо-фізичній природі людей примушує нас ділити усю людність земної кулі на расси і нації. Ріжні расси, ріжні нації мають кожда свою окрему психофізичну організацію, котра проявляє себе в національнім характері, національній психіці, яка утворює індівідуалістичну форму познавання світа взагалі.

Через те національна культура стає необхідною умовою можливості духовного поступу данної нації взагалі. Нація, культура, подаючи умови, відповідні психофізичній природі данної нації, стає необхідністю для поступу. Тут проявляється загально — світовий закон: для кожної життєвої істоти, щоб вона жила і благоденствувала, потрібні певні умови життя, відповідні природі, структурі цієї істоти. Национальна культура, головним чином, вимагає рідної мови, як то відому кожному.

Історія сучасних великих націй: англійської, німецької, французької та інш. свідчить нам, що поки ці нації (певна річ, їх інтелігентні класи) не уживали рідних мов (середні віки і частина нових), поки мовою інтелігентних верств була чужа мова (переважно латинська або грецька), доти ці нації не давали геніїв ні в області літератури, ні в області наук. Тільки з кінцем XVIII століття, коли ці народи рішуче кинули чужі мови і взялись до своєї, вони велетенськими кроками пішли по шляху поступа і дали масу геніїв, талантів і в області літератури, і в області науки.

Історія чехів, словінців, сербів, болгар, венгрів, норвежців та інших — свідчить, що поки ці нації не звернулись та не вибороли собі рідної мови, і інститута плекання її, школи, доти вони не проявили ніякого інтелектуального життя, були темною робочою массою, здібною тільки до фізичної праці і служили для пануючих націй доказом, що існують такі народності, які взагалі не здатні до культури і поступу і самою природою призначенні в рабство на визиск висшим культурним рассам. Але коли вони, ці темні народності, звернулись до рідних мов, себ-то, до національної культури і просвіти, — то сталося чудо: ці занепалі народності почали відживати, як ті рослини, що попали врешті на відповідний ґрунт. Вони, ці народності, наздогнали свої пануючі нації в духовному розвитку, утворили свої богаті літератури і національно-просвітні інституції. Успіх в духовному розвитку веде своїм логічним наслідком успіх в боротьбі економічній, знене національного і соціального визиску і здобуте порівнаного добробиту.

І так, вимаганє національної культури, культури відповідної для духовної природи даної нації — розумне, справедливе, необхідне і природне.

Хто не хоче розвитку якої нації (а не хоче той, кому це не вигодно), той безпечно не має право кождої нації на національну культурну; це неювання — однозначне з неюванням права на життя цієї нації, права, котрого вимогатиме і котре оборонятиме кожда нація, поки не загине.

III розділ.

Незмішуване нації. Походжене і еволюція мов. Мови сучасні. Їх будучина.

Прихильники казарменної одноманітності і вороги інді-
видуальності взагалі, які мають досить представників в літе-
ратурі і науці, виголошують яко ідеал будучини, до котрого
простує сучасна дійсність, — цілковите знищене національної
індівидуальності. По теорії цих людей — в будучині усі наці-
ональні відокремості зникають, національні типи зникнуть
через загальне помішане крові, зникне національна мова —
і врешті утвориться єдиний культурний психофізичний тип
людности і єдина всесвітня мова (Топінар, Брука).

Але ми звернемося до дійсної науки, і подивимося, як
вона поглядає на цю справу. Розглянемо поперед справу про
національні мови, їх історичне витворене і їх будучину.

Сучасна наука-лінгвістика так розглядає витворене і ево-
люцію мов. (Müller, Steinthal, Seher, Schleicher, H Spencer. .) :

Мова є психо-фізична функція, яка пережила і переживає
такий самий складний процес розвитку, еволюції, як і людсь-
кий організм, яка (мова) стойть в найтіснішим звязку з роз-
витком мисленя, так що поступ одного — неминуче викликає
і поступ другого.

Процес витворення мови Емпірічна Школа пояснює так :
організм людини реагує на впливи. Під впливом того або
іншого організм робить рефлексивний рух голосових органів —
крик. Потім ці рефлексивні звуки асоційувались з впливами,
(через часте повторене), що ці звуки викликають. Цю ассо-
ціацію ми спостерігаємо навіть у «товарицьких» звірів : диких
коней, оленів, цапів, малп і птахів. Звуками вони остерігають

оден одного про небезпеку. У малп цей рефлективний крик, асоційований з певними почуваннями, доповнюється звуко-подражаннями і мигами (міміка). Оце і є мова первістної людини (*primigenus homo alalus*), яка мало відріжнялась від мови малпи.

Далі в психічних центрах установляється асоціація між певного характера криком і предметом (власне — ідеєю предмета, його образом), що служить причиною крика. Таким чином утворюється »де-що«, з чого потім стають слова і мова. Далі певний крик стає словом, яке уже означує самий предмет, бо крик уже добре асоційровався з самим предметом (власне з ідеєю предмета). Далі прогресивна свідомість поріжняє слово (комплекс звуків) від самої ідеї предмета, поріжняє мову від мисленя, хоч в дійсності і мова і мислене нерозривно і органічно звязані.

Прогрес в мові проявляється у все більшій, у все прогресивнішій кількості і складності слів і комбінації їх. Поступ в мисленії, можливий тільки при рівнобічнім поступі мови, проявляється у все більшій, у все прогресивнішій комбінації ідей, у все більшій і більшій кількості і складності по-няття.

Перше утворені слова — суть корні мови, які наддають мові певний характер. Другі слова, пізнішого походження, утворюються із корнів мови через ріжні додатки до корнів.

Первістне суспільство, яке репрезентувало досі те, чи інше племя, множилося, поділялось на часті. Ці часті, ставши самостійними громадами, росходилися в ріжні краї, щоб не перешкоджати одно одному. Племя через повільне множене обертається в народ, в націю в сучаснім розуміні цього слова.

Усі аттрібути націй тут маємо: спільність походження, спільність мови, спільність релігії, традицій і взагалі того, що ми звемо культурою . . . (Спільність релігії тепер не є необхідний аттрібут нації, хоч ранійші релігії такий характер мала).

Первістне суспільство, поділивши на нові суспільства і нові часті, росходилося в ріжні краї. Звязок поміж частями

колись єдиного суспільства, єдиного народу, потроху слабнє і врешті зникає, а вкупі з цим зникає повільно і спільність мови. Части одного народу попадають в ріжні природні умови, які відбиваються на їх психофізичній природі, а через те — і на мові. Мова починає діференціюватись. Родяться говори, говори обертаються в діалекти, а діалекти — в мови. Неподібні умови життя утворюють і накоплюють неподібності в мовах.

Нові мови в свою чергу роспадаються на говори і діалекти, рівнобічно тому, як нація, множучись, посідає більші і більші території з неподібними природними обставинами, так що окремі часті нації повільно тратять звязок, живуть в ріжних умовах, що відбивається на психіці, а через те і на мові.

Але ці могли вторичного походження, що витворились процесом діференціації від мови-матери, усі мови-діти зберігають характер мови-матери, котра породила їх. Чим давніша мова — тим більше вона породила мов. Усі Європейські мови відносяться до категорії мов »індо-европейських«, з причини однакових корнів. Це свідчить, що колись була єдина мова (блізька до санскрітської, як свідчать наукові досліди), але ця давня мова діференціювалась: вона роспалась на де-кілько мов, які зараз не існують: романську, германську і славянську. (Романська-латинська мова існує і тепер, але не яко жива мова, бо цю мову тепер не уживає ані-оден нарід).

Древнероманська мова роспалась на нові мови, які існують і тепер: французька, іспанська, руминська, італіянська, португалська.

Древне-германська мова тепер не існує, вона роспалась на мови: німецьку, англійську, датську, норвежську, шведську, та інші.

Древне-славянська мова роспалась на мови: сербську, українську, россійську, польську, чеську і т. д.

Але ті мови, що зараз існують, виразно проявляють нахил до роскладу і утворення нових мов.

Романська мова (латинська).

Романська мова, що звуться латинською, далеко перед зруйнованем романської держави, перед політичною смертю Римської імперії, роспалась на массу говорів і діалектів.

Латинська нація, утворивши всесвітню Римську державу, розселилась по завойованих краях. Латини-колоністи заселили сучасну Францію, відіпхнувши кельтів на північ і захід. (Тепер від колишніх численних кельтських народів залишилось тільки 1,200 тисячів чоловіків в Бретані, франц. провінції.)

Латини-колоністи оселили сучасну Іспанію, відіпхнувши звідси кельтські народи, які ще і тепер в невеликій кількості залишились в піренейських горах під загальним назвиском „Басків“.

Так справа була і в Румунії.

Латинська расса, попавши в ріжні природні умови, модіфікувалась відповідно ногим обставинам, і колись єдина романська мова (*lingua latina rustica*) почала діференціюватись*). Наслідком діференціації латинської мови маємо тепер нові мови: французьку, іспанську, португальську, каталонську, румунську та інші.

Романська расса, попавши в ріжні природні умови, страстила єдиний національний тип і утворила нові: французький, італіянський і т. д.

*) Окрім сего романська мова модіфікувалась через інкорпорацію чужих слів. Латинська мова в Іспанії інкорпорівала в себе богато слів арабських, вест-готських, обернувшись в сучасну іспанську мову.

Романська мова у Франції інкорпорівала богато слів гальських, франкських і т. д., поки не обернулась в сучасну французьку.

Те-ж сталося з романською мовою в Румунії, де уся мова інкорпорівала в себе слова турецькі, славянські, українські, мадярські... обернувшись, в сучасну румунську.

Джерела: Litré. „*Histoire de la langue française*“

Litré. „*Dictionnaire de la langue française*.“

Mahn. „*Grammatik und Wörterbuch der alt-provençalischen Sprache*.“

Мова французька почалась роспадатись. Зараз маємо „Північно-французький діалект і „південно-провансальський“, який остілько вже відріжнився від північно-французького, що по справедливости тепер зветься лінгвістами провансальською мовою. Північно-французький діалект роспався на нові діалекти : норманський, пікардійський, бургундський, іль-де-францький. Останній ціалект зробився державною мовою і зветься єдине-французькою мовою. Парижане (иль-де-франс) звати зневажливо усі діалекти Франції „*patois*“.*)

Провансальська мова має свою богату літературу і прессу, але і інші діалекти Франції намагають мати своїх представників в області літератури і науки.

Іспанська мова теж роспалась на діалекти : кастильський, галліссійський, арагонський. Кастильський діалект став державною мовою Іспанії і присвоїв собі назву іспанської мови. Арагонський діалект тепер зветься лінгвістами каталонською мовою, яка має свою граматику і літературу.

Румунська і італіянська мови теж роспались на діалекти.

Безперечно доля сучасних мов романських, французької і др., буде такою самою, як і доля їх матери : латинської мови. Вони розів'ються пишно, досягнуть кульмінаціонного пункту і почнуть упадати. . . , Врешті ці мови умрут, стануть мовами мертвими, а діалекти, на котрі ці мови роспались, обернутися в мови, які теж повторять історію своєї мови-праматери і матери.

Історія німецьких мов.

Історія мов німецьких аналогічна історії мов романських. Колись єдина германська мова роспалась на нові мови, залишивши навіть мало історичних памятників ; вона роспалась на мови : німецьку, скандинавську, датську, англійську і т. п. Кожда з цих мов зараз проявляє процес роспаду на нові мови.

*) Звичайно окрім свого діалекта, якому пощастило зробитись державною мовою.

Німецька мова роспалась на масу діалектів: в період від VIII—XII віку ми маємо діалекти: баварський, швабсько-алеманський. В період від XII—XV маємо уже більше діалектів: 1. категорія Верхнє-німецьких діалектів: алеманський, швабський, баварський, 2. Категорія середнє-німецьких діалектів: франконське, гессенське, тюрингенське, рейнські діалекти, сілеський, мова держави Ордена Меченосців. Тепер число діалектів і неподібності їх розійшлися дуже далеко, просто до повного нерозуміння представників різних діалектів (напр. верхнє-германського і нижнє-германського).

Тепер маємо діалекти: 1. Категорія Верхнє-Німецьких діалектів: вестфальське, нижнє-саксонське, померанське та інші; 2. Категорія нижнє-німецьких діалектів: алеманське (Швейцарія), швабське (Вюртемберг), баварське (Австрія, Баварія) та інше.

. Ріжниця в мові була одною із причин, через що німецька нація складалась, да і тепер складається із маси незалежних держав.

З XV віку почалась вироблятись та мова, яка тепер єдине звється німецькою мовою і є державною мовою з'єднаної Німеччини. Ця мова виробилася із одного діалекта і звєтється „Neuhochdeutsch“. Але завдяки тому, що Німеччина не є єдина держава, а спілка самостійних держав, діалекти німецької мови не утискуються. Кожда держава має свій діалект. На діалектах Німеччині процвітає велика література, велика пресса. Із найбільш визначних поетів і белетристів, що пишуть на діалектах німецької мови, наземо: Міліуса, Клетта, Рейнгарда, Фріца Рейтера і др.

Історія мови англійської.

Англійська мова теж розпадається на діалекти. Історія англійської мови подібна до історії мов романських і германських.

Три німецьких народи (в історії вони зустрічалися: Англія, Сакси, Юти), правдивійше один народ трьох діалектів нижньо-

германських, оселив сучасний острів — Велику Британію, вищнувши звідти кельтські народи. Ці три діалекти панують і тепер в Англії, хоч і значно відмінились почести від часу і нових умов життя, почести від інкорпорованя слів чужих мов: норманської, французької, кельтських мов.

В 1066 році край був завойований Норманами. Але завойовачів було дуже мало в порівнанні з тубольцями і, окрім того, завойовачі сами склали висший клас — аристократію; вони не могли істотно змінити національний тип англосаксів.

Після довгої боротьби мова англосаксів, що була зробилася мужицькою мовою і уживалась тільки по селах, таки перемогла мову норманську: мова норманська зникла в Церкві до XII віку, в суді норманська мова була до 1362 року, в школі — до 1385 року, а в парламенті — до XV віку. Довго ця мова ще уживалась при королевськім дворі — але і там зникла.

Поява таких велетнів, як Шекспір, який уживав найчистійшу англо-саксонську мову, Маколей, Мільтон і інші, була наслідком звороту до рідної мови.

Сучасних головних діалектів англійської мови в самій Англії — три; кождий з їх має свою прессу і літературу. (Північно-англійський діалект: Бернс напр.)

Англосаксонська нація, завоювавши тепер майже півсвіта, розселилась по всій землі. Нові обсагини виробляють з цієї нації нові типи людей і нові діалекти. Англічане, що оселили Північну Америку, утворили тут федеративну Республіку, в якій ця раса складає 2/3 всього населення. Мова американських англічан (янки) значно уже поріжняється від мови метрополії-Англії. (Дивись »американізми в англійській мові«:

Bartlett »Dictionary of americanismus«.

Farmer »Americanismus old and new« та інші.

Мова англічан в Австралії теж виробляє свої окремості. Безперечно доля англійської мови буде подібна до долі латинської. Англійська мова розпадеться на нові англійські мови, а англійська нація — на нові нації, як колись римська нація роспалась на французьку, італьську і т. д.

І так мова підлягає загальним світовим законам битія. Все живе підлягає закону діференціації, все простує від однomanітності до ріжно-манітності в безкраю далечінь будучини. Кожда мова, проістнувавши певний період, досягши свого пишного розвитку, досягши зеніту, хилиться до заходу: вона умірає, повільно розпадаючись на нові мови. Загальному закону життя, якому підлягає усе живе, підлягають і мови. Нема нічого вічного в світі: усе, що має форму — має свій початок і кінець; усе, що має форму — є часова і смертна річ.

Кліточка є організм, який складається із комка протоплазми, іноді навіть без оболоки; цей простіший організм, який безперечно був єдиним представником певних істот в самім початку життя на землі, як це докладно доводять природні науки, через повільну діференціацію, протягом колосальних періодів часу, дав усю безліч сучасних живих і неподібних організмів рослинного і звір'ячого роду. (Дарвін «Походжене видів»). Палеонтологія, вкупі з геологією довели нам докладно, що чим далі ми заглядаємо в минувість, тим менш і менш подибуємо видів звірів і рослин, і уже більш і більш простійшої організації.

В далекій минувшості ми подибуємо тільки представників риб, а ще ранійш — ще простійші організми, до найпростійших однокліточних. (Неймар: »Історія Землі«, Лайель, Бюфон, Ламарк, Кювье та інші).

Мови теж підлягають загальному закону житя і розвитку. Колись єдина мова, що утворила численні сучасні іndo-європейські мови, як свідчить наука - лінгвістіка, почала діференціуватись, паралельно тому як люди, що її уживали, росходились далі і далі по землі, і повільнотратили зв'язок окремі групи людей по-між себе і з місцем, де колись жили їх предки.

Пералельно діференціації мови почала діференціюватись і психо-фізична природа людей; утворилися нові національні мови, нові національні і рассові типи. Кількість мов з кожним століттям росте, не вважаючи на те, що богато

мов зникає через знищеннє тієї нації чи рassi, яка цю мову уживаля, в боротьбі з іншими націями. Через повільну діференціацію існуючих мов — нові мови з кождим столітєм нарощуються і розвиваються.

І так теза тіх, що стоять за утворене в будучині із великої маси сучасних мов — єдиної мови, яка, по їх теорії, буде мовою будучини, — не має ніякого наукового оправдання і є просто »продуктом mrійним«.*)

Але ця теорія не має і етичного оправдання. Той факт, що ці теорії вигадують і пропонують представники літератури і науки пануючих »великих« націй, які не загрожені ані з боку мови, ані з боку культури, ані з боку економичного добробуту, — трохи пояснює нам це питане. Кожда з великих пануючих націй, хочби англійська, чи французька, напр., зовсім не думає хоч-аби коли в будучині зрікнеться своєї мови і культури, а в жадані де-яких членів ціх націй єдиної всесвітної мови в будучині просто проявляється тайна mrія, щоб цією єдиною всесвітною мовою була мова його власної нації. Англічане думаютъ, що врешті решт єдиною всесвітною мовою буде мова англійська, французи, — що французька і т. д. Mrія про всесвітну мову є просто mrія про всесвітне пановане однієї нації. Але щоб ідею про едину всесвітню мову стріли не вороже, треба було цю ідею оболоти в псевдо-етичний покров, що ніби для братства і любови між людьми в будучині потрібна єдина мова.**)

*) До недавна існувало тілько декілько культурних мов: англійська, французька, почасти німецька, іспанська та португалська. З початком XIX століття народились нові культурні мови із колишніх мужицьких; про де які з їх ніхто не думав, що вони стануть культурними; а всі задалегідь засудили їх на смерть. Проте жите пішло іншим шляхом. До культурних мов приєднались мови: норвежська, чеська, українська, болгарська, flamandська.

**) По цій теорії єдиною мовою будучини буде або одна із сучасних, найбільш розвинених мов (мова англійська, напр.), або утвориться нова із сукупності мов культурних через їх помішане. Проти цієї теорії ми виставили виводи сучасної науки язикознавства і антропології. Усі ці виводи можемо звести до трех:

1. Чужа мова в устах кожної нації не розвивається (латинська та грецька мова);

Цей психічний процес, що приводе де-яких ідеологів пануючих націй до виводів необхідності одної мови в будучині для оселення любові і братства між людьми, проходить, здебільшого, несвідомо в їх голові. Ці ідеологи, широ бажаючи усім людям добра, цілком несвідомо хиляться до виводів, які користні тілько тій нації, до якої вони належать: здоровий національний інстінкт веде їх нехібним шляхом.*)

Ця теорія зовсім не шкодлива вільним націям, проте вона зовсім не байдужа недержавним націям, у котрих істноване їх мови і культури загрожено. Ця теорія може зменшувати дійсно зменшує запал, напружене недержавній нації в боротьбі за мову і культуру, а проте наслідком ослаблення боротьби за національну культуру, як свідчить досвід, ослабляється інтенсивність боротьби за економічні інтереси, ослабляється до повного занепаду боротьби проти визиску пануючих . . . Себ-то, нація простує до своєї смерті.

Тай справді! для чого боротись за те, що повинно врешті зникнути? для чого боротись за рідну мову, коли в »привабливій і щастній« будучин ця мова не існуватиме?!

Такого сорта теорії, що творять ідеологи пануючих націй, ми лічимо як окремий могучий сорт зброї, який несвідомо виробляють пануючі нації, сорт зброї, який може знищити, або принаймні ослабити простуванє недержавних націй, часом темних і некультурних, до світа власної культури, до свободи духовної, до свободи політичної і економічної.

2. а) розвивається тілько рідна її мова;
б) яка є органічно з певною нацією звязана;
3. яка є скарбницею тисячелітнього досвіду нації.

^{*)} Ідеями братства, любові та свободи прикривалась і буржуазія в своїй боротьбі проти земельної шляхти і самодержавної влади. У Франції: 1789 р. 1830 р. і 1848 роках (теж саме було в Англії та Германії); цими принадними гаслами буржуазія привабила на свій бік класи селянські та робітничі, з їх помічю подужала, але захопивши державну владу, з непокірними робітничими та селянськими класами роєправлялась в спосіб не ліпший, як і влада самодержавна.

Незмішуванє націй.

Причини економічні.

В майже кождій много-національній державі одна нація (власне її пануючі активні класи) стає у кермі державної, і через те вона є дійсним володарем усієї державної території, усіх богатств і джерел життя на цій території, вона є фактично (і юридично) необмежений пан життя і смерти недержавних народів, бо вона може посилати і дійсно посилає на війну дітей своїх підвладних народів боротись і проливати кров для здобуття тієї або іншої своєї вигоди. Державна нація може через законодатні і адміністративні інституції, які цілком в її власті, міцно тримати в своїх руках добробут своїх недержавних народів. Межі сему покладає тілько відпорна сила недержавної народності: чим більша і непереможніша ця відпорна сила — тим менша сваволя пануючої нації.

Ітак, в майже кождій многонаціональній державі одна нація є пануючою, а іменно та, що утворила державу (здебільшого шляхом завойовання). Ця нація є і найбогатша: вона стоїть у кермі державної; їй належить влада і сила; усі підойми поступу і культури в її руках; вона пишно розвивається, богатіє; вона стає все богатша і богатша; економічна ріжниця між нею і зневоленими націями росте і росте. В решті пануюча нація здебільшого складає височі класи, аристократію земельну і грошову на території зневолених націй, а останні посувуються низче і низче, поки не займають місце на самім споді суспільства, обернувшись в робочі, пролетарські класи.

Ми спостерігаємо, що низчі і височі класи, убогі і богаті класи хоч і належать до однієї нації, не змішуються, загалом,

шлюбно поміж себе; висші класи побираються по-між себе, а низші — по-між себе. Тут ми навіть спостерігаємо таку дивну річ, що висші класи старанно оберігають себе від шлюбів з низшими: хто сміє не послухати сего суворого закону кастових традицій, — виганяється з товариства, позбавляється спадку. Безперечно, причини економічні грають тут значну ролю: пануванню одного класа над другим загрожує шлюбне змішане класів. Дружучись по-між себе, висші класи не дають змогу зменшуватись богатству свого класа і переходити в руки других класів (в формі посага або посілости на прикл.), бо висші класи добре розуміють, що вкупні з стратою богатства вони стратять і значінє в державі.

Окрім того тут впливають і причини психологічного характера. Свідомість своєї переваги, сили, ріжність умов життя, виховання класів висших і низших, ріжниця в духовному рівні, часом дуже велика, — все це майже виключає змогу спільних шлюбів.

Коли ми майже не спостерігаємо шлюбів по-між членами висших і низших класів однієї нації, то тим паче тяжко сего сподіватись, коли низші і висші класи належать до різних націй.

Нам зауважути, що і пануючі нації складаються з низших і висших класів, що низші класи пануючих пацій теж гноблються і визискуються, і що економічних причин для шлюбного незмішування націй нема, так само як нема економічних причин для незмішування висших класів пануючої і підвладної націй.

Але це зовсім не так.

Українське селянство.

Хто жив на укр. пограниччю, де стикаються народи великоруський і український, той може засвідчити, що між двома селами: русским і українським, що стоять рядом, — не має звязку морального: кожде живе собі своїм власним внутрішнім житєм, і відносини ціх двох сел мають здебільшого характер

— гостроворожих). Шлюбів між членами ціх двох ріжнонаціональних сел майже не спостерігаємо. Бувають поодинокі випадки, але вони кінчаються дуже зле і через те повторюються рідче і рідче.

Коли трапиться, що дівчину-українку віддадуть в русське село, вона терпить гірку долю, теж саме буває, коли жінка-московка піде за українця: сумна доля її, закинутої серед чужих.

Звичаї, яким сільський і взагалі простий народ наддає велику вагу, прирівнюючи їх до святині, — зовсім ріжні у нації великоруської і української: чи справа стосується якого шлюбного звичаю, чи похоронного, чи якого побутового, українка-жінка намагається все це зробити по своєму, як ії вчили дома, на укр. селі, і вважає гріхом великим зробити інакше, — проте ці звичаї, які хоче виконати українка-жінка, здаються її чоловіку-великоруссу і його сусідам да родичам смішними, незрозумілими і навіть грішними, бо він цінить свої народні звичаї не менш, ніж його жінка-українка свої, і невиконане своїх прадідівських звичаїв вважає невибачним гріхом. Словом, в кождій житевій дрібниці є досить поводів до взаїмних непорозумінь і свар, які у селян, як то усім відомо, кінчаються часом дуже зле.

І так ріжниця в культурах народів українського і великорусского, ріжниця в культурах, яка проявляється в ріжниці звичаїв, укладу життя, в ріжниці віровань, в ріжниці психології, стоїть доброю перепоною на шляху до шлюбного змішання націй.

Окрім того, селянин-великорусс, бачучи свою мову пануючуо скрізь в державі, бачучи, що його мовою говорять правлячі класи, починає вважати себе за висшу істоту відносно інородців взагалі, а українців з-окрема, починає дивитись з-висока, починає погорджувати укр. мову, а в купі з цим і народ, що цією мовою промовляє. Це друга важна перепона до шлюбного помішання народів українського і великорусского.

Українське робітництво.

Міста на Україні почали стратити свій український характер, почали поволі тратити його під напором хвилі чужого елемента, себ-то поволі денаціоналізуються. Висше були наведені причини сего, а також було наведено, що укр. робітницький елемент поволі випихається з укр. міст, тратить позицію за позицією, фах за фахом, професію за професією. Цей процес о-стілко сильний, що можна покласти на певне, що в величезній більшості укр. міст, там де укр. робітник ще залишився, він посідає професії самі низші, погано оплачені, проте як робітники-чужинці складають робітничу аристократію, посідаючи фахи і професії високої плати. Значить, само жите уже одділило укр. робітництво в низчий клас, само жите одділило його од робітника-чужинця.

Шлюбів між цими двома робітничими класами: українським і чужородним — мало спостерігаємо з тих самих економічних причин, по яким не спостерігаємо шлюбів між класами ріжної економічної можности. Коли укр. робітник стане обороняти свою позицію в містах, знов таки національний антагонізм, що виникне з приводу сего, стане на перешкоді мішаним шлюбам.

Укр. інтелігенція.

Ще один закид можуть нам зробити, що нечисленна укр. інтелігенція, ненаціоналістична по пересвідченю і вихованню, дуже часто дружиться на чужинках, чи чужинцях.

Пробуваючи в середніх і висших школах на Україні, де висші, інтелігентні класи — чужі, а тим паче в висших школах на чужині, українська інтелігенція стрівається пареважно з чужою інтелігенцією і через те шлюбиться дуже часто на чужинках. Це іправда, хоч ті, що пошлюбились з чужинками, тонуть в чужому національному морі: їх діти уже не будуть українцями. Це є уже процес вимірання укр. інтелі-

генції, процес не здоровий, а хоробливий, патологічний для укр. нації.

Укр. нація, що року, то більш убожіє, і кількість укр. молодіжи в висших і середніх школах що року понижується. % українців по висших школах навіть на території України упав до 2%—5%, і безперечно цей процес тягнеться далі. Коли % укр. молодіжи в висших школах спаде до нуля, тоді інтелігентний клас на Україні стане цілком чужим. Усі інтелігентні професії: інженерство, докторство, адвокатура і т. д. будуть цілком монополізовані елементом чужим. Укр. нарід стратить »свій розум«, свій мозок, (бо інтелігенція — то розум народний) і вічна темрява опанує єго: йому уже не жити.

В Галичині майже до останніх часів наша нація складалась із мужиків-хліборобів-пролетарів і попівства. Інтелігенції не було майже зовсім. Інтелігентні фахи: докторство, адвокатство і т. д. були цілковито в руках чужинців, да і тепер майже в їх руках. До останніх часів галицької інтелігенції майже не існувало. Проте вона колись була, але повільно спольщилася, чи знімешлася і потонула в чужому морі. Лишивсь нарід, без своєї інтелігенції, без »свого розуму«, лишивсь нарід-пролетарій, який задержав в собі національні риси, в шлюбі його звязки з націями польською чи німецькою, виключаючи поодинокі випадки, були неможливі з причин вищенаведених економічних і психологічних.

Тепер, коли ми в Галичині бачимо тоненький шар щиро-української інтелігенції, — бачимо і боротьбу українців з поляками, борбу сервозну, спостерігаємо економічне піднесене добробуту укр. галиц. народу і зростане його політичної сили. Там, де істнує національний антагонізм, там тенденція до мішаних шлюбів значно понижується і простує спасти до нуля.

В Ірландії, де уся нація до недавна була обернена в стан хліборного пролетаріата, теж не спостерігаємо мішаних шлюбів англічан з ірландцями, хоч ірландці і приняли англійську мову і культуру. Протягом над 700 років ми не бачимо змішування ціх двох націй, хоч вони живуть бік-обік протягом сего довгого часу: Ірланець зберіг свої національні риси . . .

Англічанин, посівши привелейоване становиско в завойованім краї, погорджував ірландцем, і певна річ, уникав з ним таких інтимних стосунків, як шлюб. Найостаннійший англієць-пролетар почував себе назвичайно вище від пролетара-ірландця. Така психологія пануючої нації.

Економічно-політичні причини утворивши гострий, часом кровавий національний антагонізм, утворили неможливість шлюбних звязків між цими двома націями.

В німецькій Познані ми теж не подибуємо шлюбних звязків (не рахуючи звичайно, поодиноких випадків) між поляками і німцями, хоч це і спостерігаємо в XVIII віці. Національний антагонізм, що роспочавсь головним чином з другої половини XIX віку, перетяг усяку змогу мішаних шлюбів між цими двома ворожими націями.

Цей національний антагонізм настав з відомих причин: повільне одбране німцями від поляків засобів до життя, германізаторські заходи німців, їх намагання обезземелити поляків і передати польські землі в німецькі руки, намагання забрати до німецьких рук познанську промисловість і торговлю, опираючись на свою політичну перевагу, навіки роз'єднали ці дві нації і утворили страшної сили нац. антагонізм. В Познані кождий поляк, який посміє одружитись на німкені, повинен вийти з польського суспільства, ані один поляк не подасть йому руку, бо шлюб на чужинці німкені урівноважується національній зраді.

Теж подибуємо в Чехії і скрізь, де істнує нац. свіломість і національне поневолене.

Українська нація упосліджені соціально і лежить на самім споді суспільства. Таке становище з доконечностю повинно викликати і дійсно викликає нац. антагонізм: українець мусить оборонятись. Зростане сего антагонізма знищить змогу і тих нечисленних мішаних шлюбів, які ми спостерігаємо тепер, і то майже виключно в середовищі української інтелігенції.

Кожда нація посідає певну територію, яку оселяє цілковито. Другі нації, які живуть на цій території, репрезентують

тоненський шар. Напр. на території Р. України — великороссіян і поляків до 6%, жидів — 8%, дрібка німців, французів і т. д. Теж саме в Австрії і скрізь. Жиди взагалі не мішуються з іншими націями. Отже можна покласти, що на Р. Україні не більше 5% шлюбів можуть бути мішаними (хоч так і не є), а решта — то шлюби в національних межах. Ми знаємо вплив маси: мале тоне в великім; та дрібниця мішаних шлюбів тоне у великім числі шлюбів національних і неспроможна хоч трохи помітно вплинути на національний тип і психологію.

Зневолена нація безперечно жадає успіху в боротьбі за право життя на Божому світі не згірше інших. Мішані шлюби між двома націями, що стоять в антагонізмі, не спріяють сему успіху; це —ясно без доказів.

Жінка-чужинка може бути зоглядачем ворожого табору (часом цілком несвідомо і того не бажаючи), — де її кохана родина, де її рід. Тай не може вона перейнятись інтересами нації чоловіка, хоч би того й хотіла: не можи бути тим, чим не є; нація чоловіка буде для неї во-віки чужою. А чи це бажано ? !

Ховатись з своїми дорогими переконаннями од найближчої істоти — своєї дружини ? ! — Це ще гірше.

Тяжке становище зневоленої нації. Вона не може собі дозволити того, що вільно дозволяє собі вільна нація: йти за покликом серця, побиратись з тим, кого кохаєш, до якої-б він (чи вона) нації не належав. Сумно стає. Але що зробиш. Нація мусить боронитись од загибелі; нац. інстинкт підказує, що в певних умовах житя треба й шлюб поставити в певні межі. Ненормальне житє нації викликає ненормальні прояви його.

В першій половині XIX віку англосакси засновували в Ірландії цілі кадри добровольців-шпигів, які вишукували, дізнавались про плани, заміри і заходи ірландських революціонерів, при удачі провалювали ірл. справу, а ірландські патріоти часом кінчали жите на шибеницях.

Така організація була в північній Америці проти негрів і того невеличкого числа білих, що долі негрів спочували. Ця

організація зникла в другій половині XIX століття. Тепер почалася знову тайна агітація про відновлене цих організацій.

Як чутно, такі організації почали тепер засновуватись поміж великороссіянами на Україні; ці організації засновуються з наміром вишукування і боротьби з українським рухом. Такі умови витворять те, що укр. суспільство теж почне ставитись вороже до мішаних шлюбів.

Жидівська нація проявляє чудовий приклад тієї національної вигоди, яку веде за собою одсутність приватно-інтимних звязків її членів з членами інших націй. Усі наміри жидів, постанови їх всіляких комітетів, взагалі їх внутрішнє жите — нікому з чужинців невідоме. Жид не дружить з чужинкою, а солідарність між жидами о-стільки велика, що фактів національної зради майже не подибуємо. Ніяка чудова шпигова організація не в силі вистежити, що роблять тайні жидівські організації, які їх цілі, заходи, средства, що вони роблять зараз, і робитимуть завтра. Не маючи ніяких приватно-інтимних звязків з чужинцями, зачинивши для чужих свій внутрішній світ, своє внутрішнє жите, вони не бояться нічого, бо знають, що їх справи ніхто і ніщо не винесе з рідної хати у широкий світ.

Безперечно; доки жиди скрізь тільки терплються, доки вони повинні тримати, що ось не сьогодні-завтра їх виженуть з тієї території, яку вони посли, вони повинні завжди бути на варті, завжди бути готовими до боротьби (очевидно не оружною силою) і мати тайні організації за-для того.

Чистота національної крові, яка стає на підставі односторонніх мішаних шлюбів, береже їх від зоглядачів з чужих націй, береже тайну їх замірів, средств, тайну цілей і оборони, витворює дивну солідарність поміж її членами, а яка це страшна сила — солідарність, це кождий з нас добре знає.

Чистота нац. крові жидів, що сама утворена жидівською солідарністю, дозволяє жидам не тілько з успіхом оборонятись, а ще навіть займати дуже вигодне економічне становище у всіх народів, де вони живуть.

Там, де нація скривджена, там це повинно бути і доконечно: це є яскравий прояв національного інстінкту самозахову, таким чином недержавна нація береже свою справу і себе. Виключне становище викликає і виключний кодекс національної морали.

Мішані шлюби з погляду біологічного.

П е р е д м о в а .

Процес і індівідуальність.

Усе в світі простує від одноманітного до ріжноманітного, од безформенного — до орігінально-індівідуального... Чого се так? і чого се дійсно є загальним законом житя?

Діти батьківського індівіда похожі на останнього, але не тожsamі: маючи разяче число спільних рис, вони мають де-кілько рис іх власних, яких у батьківського індівіда нема. Мало того... Навіть ціти одного батька і матери мають, при присутності великого числа спільних рис що-до психофізичної організації, кожде свої окремі, хоч і нечисленні риси, які складають індівідуальність кожного, по чим ми можемо легко розпізнати і розріжняти дітей одного батька і матери.

Організація батьківських організмів передається дітям не абсолютно: в організації дитячого організма ми бачимо в масі батьківських рис окремі риси, яких батьківський організм не має.

На ряду з спадковостю ми спостерігаємо і відмінність. Обидва ці закони складають найбільш загальні закони в житті і розвитку організмів.

Коли яка-будь нова риса в організмі користна останньому, коли вона помогає йому легко добувати собі средства до життя і уникати ворогів, коли ця нова риса помогає організмові в його боротьбі о істнованнє, то можемо напевне покласти, що ця риса залишиться в потомстві. Цей індівід з користною

рисою дась більше нащадку і його потомки поборють другі індівіди їх вида, котрі цієї користної риси не мають. (Теорія Дарвіна).

І так індівідуальність організма є в суті річи комплекс вигодних для життя рис, які вироблялись протягом тисячеліть, яко довгий процес пристосування організма до умов життя.

Кождий організм має свої умови життя і відповідно цим умовам розвиває і пристосовує свою організацію, себ-то іншими словами кажучи, виробляє свою індівідуальність. Таким чином індівідуальність в організмі є в суті річи певна форма його, певна структура організма, яка виробилася процесом довгого пристосування до умов життя. Індівідуальність виробляється і підтримується умовами життя; змінюються умови життя — змінюється індівідуальність.

Лапландці, самоїди та інші народи далекої півночі мають спомини про те, що колись вони жили далеко на південні, жили хліборобством (лапландці), мали свої міста і жили цілком інакше, як тепер; тепер вони живуть мандрівним житем, тиняючись по снігових просторах полярних країв. Очевидно, що тоді, коли вони жили на півдні, вони мали і значно іншу психофізичну організацію, інший душевний склад, іншу індівідуальність... Примітивна форма життя — викликає і примітивний стан духовного рівня.

Наукові досліди про ці північні народи довели нам, що ранійше вони дійсно були на значно вищім ступні розвитку і деградували через обставини життя. Могучий струмень германських і славянських народів відіпхнув їх від пригодних для культури країв і загнав їх далеко на північ.

Як бачите, не все простує до прогресу; частійше буває зовсім інше: прогрес одних народів веде за собою регрес других... Струмень романських і германських народів в Америці, Азії і Австралії, себ-то по всьому світу, веде за собою цілковите викоренені тубольців, вимірані їх, але перед сим деградацію духовну і фізичну. Регрес одних народів чи націй — дуже часто служить підставою прогреса других.

Звертаємо увагу на сантіментальне розуміння прогресса. Є досить репрезентантів такого розуміння процесса. Ці люди кажуть, »що людність простує до загального щастя, і це в житті існує тілько прогрес, який доконче повинен привести людність до загального щастя.«

А ми на це скажемо:

Коли і прийдуть де-які народи до щастного істновання, (коли це можливо тілько взагалі), то це ті народи, у яких вистарче досить сили та енергії відбитись від нападу других народів, відборонити свою позицію і право на жите. Коли ми бачимо, як величезні народності, що рахуються мілліонами, зникають до решти під напором могучих тріумфуючих європейських народів, коли ми бачимо, що народи: Вест-індійські, Ост-індійські, Австралійські, Ново-Зеландські (маорі) або уже вимерли (ацтеки, тасманийці і т. д.), або находяться в стані останньої агонії, доживають останні дні, коли вимірає навіть культурний ірландець під напором англосаксонської раси (на 9% в десятиліті, як то було згадано раніше: з початку XIX ст. ірландців було 9 мілліонів, а тепер тілько п'ять), то стає смішною думка про загальне щастя усіх народів в будучині.

І так індівідуальність серед загалу організмів, а через те і серед людей є наслідок пристосування до умов життя, вона викликається ними і тримається ними доти, поки тримаються обставини, що цю індівідуальність витворили.

Національна індівідуальність, в розумінні національного типу і мови, теж підлягає сему загальному закону індівідуальності взагалі. Вона, нац. індівідуальність, теж витворена обставинами життя сучасними і минулими. Минулі (історичні) обставини поклали своє »дещо« на національну індівідуальність, відбившись, головне, на психічній природі нації, на формі її суспільного і економічного життя. Вигодні для життя нації риси закріплюються міцно в організмі і передаються спадково, в решті-решт складаючи з себе психо-фізичний національний тип.

Позаяк кожда нація посідає певну територію, себ-то живе серед окремих природних обставин, має свою окрему

історію (се-б-то жите минуле, протягом котрого обставини одбивались на психо-фізичній природі нації), то національна індівідуальність виробляється і підтримується умовами життя.

Лінгвісти добре знають, що усі європейські мови рідні по-між себе і походять безперечно від однієї мови, яка уже давно не істнє, але яка безперечно уживалась тим наролом, який її витворив. В до-історичні, давні часи Європа заселилась племенами, дуже близькими по індінідуальності, але ріжні природні обставини ріжних територій, ріжна історична доля для кожного — впливали на ці племена одного походження, виробляючи відрубні індівідуальності, виробляючи ріжні психо-фізичні типи людей, себ-то: виробляючи окремі нації з окремою мовою і окремим станом життя.

Число націй, зовсім невелике в далекій минувшині, с часом росте більш і більш, яко наслідок процесса повільного пристосовання людської породи до певних умов життя, в котрих яка-будь частка людей живе.

Національна індівідуальність виробляється пристосованем до умов життя і через тewona, як і взагалі індівідуальність, є формою і необхідною умовою життя. Хто пристосувавсь, — той живе і буде жити в потомстві. Певна нац. індівідуальність є пристосуване до певних умов життя і через це вона є, як і всяке інше пристосуване, могутчим средством в боротьбі за жите. Стратить нац. індівідуальність значить стратити головне средство в боротьбі за жите, значить — загинути.

Ті нації, що піддаються денаціоналізації, безперечно загибають, і тільки ті нації, які обороняють свою індівідуальність, плекають її, преuspівають в економічній і політичній боротьбі за жите, досягають національного гаразду і високого духовного розвитку.

Такі націоналістичні нації, (що держуть і плекають свою національність), як англічане, французи, шведи і т. д досягли найвищого духовного розвитку і високої ступіні матеріального добробуту

Поки чехи не проявляли боротьби за свою нац. індівідуальність, поки вони нè вставали за свою рідну мову скрізь

по своїй території, поки вони піддавались власній денаціоналізації, германізації, приймаючи німецьку мову і культуру, доти вони були найліпшим прикладом народу темного, забитого, народу-бидла, нездатного до культури і поступу взагалі. Але з того часу, як вони звернули на шлях націоналізму, коли стали боронити свою нац. індівідуальність, стоючи за права своєї рідної мови, — ми побачили чудо: чехи почали відживати, ба так швидко, що скоро наздогнали своїх учителів німців.*) На ряду з піднесенем духовного рівня чехів підноситься їх економічне становище: чешська нація — нація-пролетар почала богатіти і вибиватись зпід утиску.

Укр. нація, яка майже до остатніх часів слабо проявляла боротьбу за нац. індівідуальність, слабо обстоює свою мову і культуру, за те є прикладом одної із самих темних убогих націй.

І так одвічні закони житя витворюють нац. індівідуальність і гублять усе те, що тратить індівідуальність. Усе те, що сприяє розвитку і розцвіту індивідуальності — усе це користно для життя нації і буде завше складати головне в діяльності нації. З сего погляду і розглянемо мішані шлюби.

Розділ II.

Хай мають пошлюбитись два субекти різних націй. І оден, і другий мають органічну властивість передати свої риси, свою організацію спільній дитині. В організації дитини,

*) Це незвичайно лютить німців. Прикладом може послужити запальна брошура знаменитого австро-німецького ученого, історика Момзена. »В падолисті 1897 року Момзен надрукував поклик до австрійських німців, поклик до боротьби з чеським нац. рухом. В цій брошурі-відозві він називає чехів апостолами варварства, каже, що чеська »головешка« (*Schädel*) недоступна і нездатна до інтелектуального поступу і що для неї тілько і можуть бути зрозумілі стусані.

Д. Момзен так розлютився, що написав річі, зовсім недостойні імені великого ученого історика. Можна уявити собі, о-скілько лютить взагалі австро-історичних німців культурне піднесене чеського народу, коли навіть учени взялися до писання подібних відозв. Але міне час — і з цим погодяться як з фактом безповоротним.

що сталась наслідком сего мішаного шлюбу, будуть боротись тенденції ціх двох органічних форм, ціх двох ріжних по природі індівідів. Природа одного батьківського організма буде боротись в організмі дитини з природою другого батьківського організма. Природа батька хоче одлити дитину в свою форму, а природа матери — в свою. Боротьба тенденцій двох неподібних природ в дитячім організмі є безперечний, установлений науковою, біологічний факт.

В решті наслідком мішаного шлюбу бачимо слабий дитячий організм*) з психо-фізичними рисами батька і матери.

Дитина мішаного шлюбу не має душевної цілості, а через те і душевної добrosti.

В психіці, в луховній сфері субекта, що родивсь від мішаного шлюбу, ми спостерігаємо душевну нерівновагу: він завжди стає в стані нерішучості, хитається від однієї думки до другої, бо одну категорію думок і вчинків подає природа батька, а другу — природа матери.

Неконсеквентність мислі і вчинків — це характеристична душевна риса метисів**).

Ніколи не можливо заздалегідь вгадати, як вчинить метис в тім, або іншім випадку: це залежить від того, яка природа візьме в йому перевагу в той, або інший момент.

Ідея на несталість є головною прикметою духовного життя метиса.

В політичнім житті народів метисів, що утворились через змішані нації, чи расс, ми тепер спостерігаємо неконсеквентність мислів і вчинків: Венесуела, Болівія, Перу та інші Південно-Американські республіки, (що складаються з мулатів, метисів, цамбосів, взагалі з мішанини расс), завше хвилюються революціями: вибране сегодні правительство — складається завтра, а скинуте вчора — сегодні повертається волею народа знову до влади. Пронунціаменто (воєнний бунт)

*) Організм слабо пристосований до боротьби за життя, бо той, хто має боротьбу в самім собі — слабий в боротьбі з надвірними обставинами, слабий в боротьбі за життя: богато сил поглощає внутрішня боротьба.

**) Називаємо так субекта мішаного шлюбу расс, чи нації.

це характеристична риса в соціальнім і політичнім життю народів-метисів — свідчить про одсутність цілості в їх душевній природі: в природі метисованих народів вічно відбувається хитанє з одного боку в другий.

Природа метиса дуже не стала і не тримає своїх окремих рис в потомстві.

Шлюб двох людей, із котрих один — метис, а другий чистої нації, (чи породи), завжди дає дітей порівнано чистої нації. Коли один індівід — чистої нації і через те могутчої індівідуальності, а другий індівід походить від мішаного шлюбу, — в природі їх спільної дитини чиста природа одержує перевагу і майже цілковито відбивається в дитині.

Природа метиса, складаючись із ріжких тенденцій, які почасти некоординовані, почасти антагонують — порівнано слаба, і в потомстві не може боротись з могучою координованою природою субекта чистої нації, чи породи. Через те ми повинні бачити, і дійсно бачимо повільне зникання метисованих народів і росповсюджене чистих націй, чи расс.

Це дуже яскраво видно із статистичних відомостей Північно-Американської федераційної республіки.

В 16 Південних Штатах, де власне живуть кольорові народи,

в 1830 році на 1000 білих було 598 кольорових | Brieton:
в 1890 » на 1000 « » 415 » „The Ameri-
can race“.

Але рівночасно з тим, як ми спостерігаємо скрізь в Америці виміране гібрідів, (мішаних), їх нездатність до культурного і соціального життя, на ряду з тим ми спостерігаємо незвичайне множене негрів (їх тепер в П. А. Штатах до 9 міліонів), їх велике цуховне піднесене, намагане мати свої школи, університети. Вплив негрів на політику П. А. Штатів що року збільшується і білі нації тепер дуже заходятьсяколо того, аби спинити поступ в зростанії самосвідомості негрської раси і тим забезпечити себе від »чорної небезпеки«.

Характерно для метисованих народів, що утворилися через змішане рабство чи націй, що вони майже не дають геніїв

в області мислі і науки. Майже всі винайденя в області наук (не кажемо про практичне пристосуванє наукових даних до життя) дали світу порівнано чисті нації. Проте невеличка примішка чужої крові для вільної нації, індівідуальність котрої не загрожена, — буває іноді користна. (Тільки вільної нації, бо для поневоленої, індівідуальність котрої загрожена, це зовсім небезпечно для її істновання).

Могуча природа фізична і духовна виробляється в боротьбі; одсутність боротьби взагалі понижує духовну і фізичну мощь нації.

Дитина од суб'єктів двох націй є аrenoю, на котрій боряться природи цих двох націй за панування: коли ці два противники — майже рівні, так що рішуча перемога одного неможлива, (що буває при шлюбнім злученні членів чистих націй, коли обидва організми — рівної фізіологічної сили), то дитина завжди проявляє риси справжнього метиса, з його нерішучістю, несталостю, одсутністю характера, млявостю і т. д., бо боротьба в його організмі понижує його здібність до боротьби надвірної.

Проте шлюб суб'єкта чистої раси, чи нації з метисом дає організм порівнано чистої раси: природні риси метиса не в силі бороться з могучою природою суб'єкта чистої раси, і уступають їм місце в організмі спільної дитини. Проте природа чистої раси, борючись за панування, пишно розцвітає, пишно розвиває свої сили в боротьбі, її індівідуальність пишно розцвітає.

Приток чужої крові, чужої індівідуальності в певній нації хоче вплинути на природу цієї нації, хоче відмінити її в тім, або в іншім напрямі, проте природа данної нації зовсім не уступає сему впливу без боротьби. Починається боротьба тенденцій: тих, що внесла чужа кров, з тенденціями природи самої нації. Безперечно побіда склониться на бік дужчого на бік цієї нації, проте її фізична і духовна природа розіве свої сили в цій боротьбі.

Приток чужої крові викликає природу певної нації до боротьби о істнованні, не дає їй стати, розвиває її, бо боротьба

у всіх її формах взагалі підносить фізичну і духовну силу нації.

Купка Норманів, що перемогла Англосаксів в XII віці, не в силі була помітно вплинути на нац. англосаксонський тип. Це невеличке число норманів швидко роспустилося в масі Англосаксів; природа англосаксонська врешті перемогла природу норманську і знищила її. В XV віці норманська мова була знищена навіть серед англійської аристократії, прямих потомків Норманів і запанувала англосаксонська мова і англосаксонська (англійська) національна індівідуальність.

З сего часу, іменно з кінця XV і початку XVI віку ми бачимо велике духовне піднесене англійської нації (Шекспір, Мільтон і т. д.), колосальне зростане її політичної сили.

Наслідком довгої боротьби врешті в Англії запанувала англійська нац. індівідуальність. Наслідком цієї боротьби ми бачимо незвичайно талановиту, енергійну, могутчу націю, яка кермує тепер пів-світом.

Теж можна сказати і про англічан-американців (янки).

Приток чужої крові і вплив нових обставин викликає до боротьби о істноване природу англійської нації. Вона перемогла, ще пишніше розвилася: американські янки дивують світ своєю великою енергією і талановитостю.

Теж можемо сказати і про нації: німецьку та французьку.

Природа нації бореться з усією силою спадковости за своє істноване, бореться проти усіх впливів, що так, або інакше хочуть змінити її, і через те природа нації має тенденцію очищатись від сторонніх елементів.

(Це не значить, що психофізична природа нації повинна бути завжди незмінною. Нема в світі нічого вічно незмінного; так і нація, — хоч незвичайно повільно відміняється, проте відміняється, але не перестає жити, не перериває своєї нитки житя і своєї свідомості, яко певної окремої категорії людей, з певною психофізичною структурою. Із того факта, що людина проходить свій цикл життя від кліточок через численні стадії, проходить массу органічних форм, поки дійде до своєї дорослої форми і почне новий ряд органічних форм в напрямі

повільного угасаня, — із сего факта зовсім не випливає, що певний людський індівід в 5 років не той самий, що він в 25 років, хоч індівід в 25 років і відріжняється від себе самого в 5 років.

Сучасні великі нації: англійська, французька, німецька та інші — зовсім не метиси, як це вчить антропологічна школа Topinard-а і Брука, а нації порівнано чистої крові, бо вплив чужої крові, а через неї і чужої індівідуальності на їх національну природу тільки не давав сплати останній: викликав її на боротьбу о істнованні; вона перемогала і пишно розцвітала.

Той вивод, що будучина — не за метисами, а за чистими рассами (расса в розумінні окремого типа людності) підпирає ще оден біологічний факт. Мішані шлюби дають порівнано менше нащадку, ніж шлюби чисті, а крім того і нащадок, як раніше було доведено, з порівнану слабою, некордінованою організацією.

Таким чином шлюби в межах національних дають більше нащадку, а до того ще більш енергійного, більш здатного до боротьби, і таким чином випихають з життя шлюби мішані, бо останні зникають через свою порівнану неплодливість і більшу смертність свого нащадку.

Коли для успіху в межинаціональній боротьбі за жите — важна висока плодливість шлюбів і менша смертність нащадку серед нації, то питане про шлюб набирає серйозного значіння.

Таким чином, щоб шлюб давав високу ступінь плодливості і давав здорових нормальних дітей, для шлюбу потрібно покласти межі: близкі родичі (брать і сестра напр.), значить, близкі індівідуальності, дають нащадок з яскраво вираженими органічними вадами, часом навіть в формі глухоти, сліпоти, німоти, взагалі з психо-фізичним аномаліями. Тут нема боротьби між дівідуальностями, або вона дуже слаба. Проте шлюби мішані, єднаючи до купи далекі і неподібні індівідуальності неподібних націй, чи рас — дають теж кепські наслідки. Очевидно, що для гарних наслідків шлюба

потрібна певна ступінь ріжності в індівідуальностях двох суб'єктів, що стають до шлюбу.

Існує певний *minimum* і *maximum* ріжності поміж індівідуальностями тих суб'єктів, які стають до шлюбу, щоб насілдком останнього був нормальній і здоровий нащадок.

Для здорового нащадку необхідно, щоб природи батька і матері, подібні в головнім, розходились в дрібницях, а такі умови має шлюб в межах національних. В однім організмі маєтись бути одна природа; тільки така конституція є для організма нормальнюю. Дві природи в однім організмі, що утворюють мішаний шлюб, — безперечно приведуть до погибелі і його потомства.*)

*¹) H. Spencer. Biologia.

„В потомстві відносно чиста конституція переважає конституцію, більш мішану. Причини сего зрозуміти не трудно. Кожий організм простує зробитись пристосованим до умов життя і уся (органічна) будова вида, що звик протягом богатох поколінь до певного клімату, поживи, певних впливів тієї місцевости, яку вид оселяє, врешті виливається в гармонійні кооперації, які спріяють, відповідають для життя в цій місцевости.

Наслідком сего маємо те, що усі тенденції в розвитку кожного молодого організма роблять сукупно, щоб витворити пристосовану організацію. Зовсім інша річ, коли вид — мішаної породи... В цім випадку спостерігаємо значне зрушене рівноваги. В дитиннім організмі конституція (певна конструкція, будова, організація індівіда) від кожного джерела (від батька і від матери) повторює себе, о-скілько се можливо. Звідси виникає стиснене (противідане) між тенденціями розвитки (в однім організмі) дві будови, більш-менш неподібні.

Обидві тенденції не чинять згодно і утворюють органи, почали неподібні, некоординовані. Очевидно в тих випадках коли природа (організма) єднає в собі риси неподібних природ, то врешті повинна витворитись організація, повна дрібних невідповідностей і декоординацій в будові і у вчинках; така (мішана) порода повинна мати значно пониженну здібність підтримувати рівновагу. Підтримувати рівновагу житя — значить жити. Спенсер розглядає жите як рівновагу між утворюючим і нищучим началами; знищене житової рівноваги — є смерть організма, а поки організація не може з успіхом боротись проти шкодливих (і руйнуючих) впливів, вона не може утримати свої риси в потомстві Родителів, із котрих оден — чистої, а другий — мішаної породи, і обидва намагаються передати свою структуру (дитинному організму) можемо порівнати: першого (чистої породи) з сім'єю солідарних членів, а другого (мішаної породи), — з сім'єю не солідарних членів; остання сім'я не може

На великий жаль, де-котрі учени виставляють теорії, які ніби освячують подібну діяльність. Всі ці теорії мають одно спільне: вони кажуть, що через змішане расс і націй врешті витвориться едина мова і єдиний культурний тип людності. (Тут, певна річ, тайно розуміється, що намагане недержавних націй мати свою нац. культуру, плекати і розвивати свою мову — не має наукової підстави.) Цей ідеал будучини припокращується, (щоб привабити до себе сіmpatii), додатком, що тоді настане загальне щастя.

Назвемо із великого числа подібних учених сучасного франц. антрополога: Топінарда і його послідувача, Брука.

(Твори: »Досліди про тубольні расси Австралії«
»Антропологія«
»Елементи загальної антропології«)

Їх теорія каже: »схрещуване расс, і спадковості в протилежність надвірним факторам є головний чинник злиття расс і доконечно неминуче приведе до єдності їх«.

Але і сам Топінар признає найперше, що спадковість чинить в цій формі, як і надвірні фактори. Надвірні фактори, розуміючи обставини територіально-кліматичні та інші, серед котрих живе расса чи нація, спріяють не утвореню єдності расс, а навспак — утвореню ріжноманітності.

Ріжність надвірних обставин ріжних пунктів земної кулі була, є і буде і вона є гічний факт, вона завжди буде виробляти ріжні типи людей, а спадковість з колосальною силою буде закріпляти вироблені риси в потомстві. І нема ніякої наукової підстави протиставляти таким вічним фактам, як спадковість і надвірні обставини, — цілком не доказану тенденцію, нахил народів до схрещування, до змішування.

протистати першій, як і структура породи мішаної в дитиннім організмі не може боротись з структурою, з індівідуальністю породи чистої».

І так породи мішані мають слабу здібність протистати шкодливим впливом і легко виміряють від хороб і взагалі від руйнуючих впливів житя, і не в силі протистати породам чужим.

Цей загальний вивод H. Spencer-a, вірний для усіх організмів, вірний і для людей.

Протиставимо цім прославленим антропологам — лінгвістів-емпіріків: Мюллера, Штейнталя, Егера та інш., котрі тримають ся зовсім іншого погляду, хоч і в своїй області; це раніше було нами оповідано.

Кождий суспільний клас виставляє своїх оборонців-учених в оборону своїх класових інтересів. Пануючі класи виставляли і виставляють своїх учених-теоретиків в оборону своїх інтересів (Платон, Арістотель, Мальтус і т. д.) Буржуазія виставила і виставляє своїх учених-теоретиків (Віллям Стаффорд, Томас Мен, Монкретьєн, Шредер, Кене і т. д.) Клас міського пролетаріата має своїх оборонців (Фурье, Сен-Сімон, Пер Леру, Прудон, Кабе, Лассаль, Маркс, Енгельс, Кауцкий, Бебель). Інтереси селянських класів проявляють тенденцію до витворення власних теорій (теорії: кооперації, хліборобної продукції, роль капіталу в хліборобстві та інш.) Але докладне витворене ціх теорій належить поки що будучині, хоч і недалекій позаяк селянські класи ще не досить культурні, не досить свідомі своїх інтересів.

Але ознаки наближення сего часу ми уже спостерігаємо. (Геркнер, Д. Генрі Джордж, націоналізація землі).

Так само і знев. нації повинні виставити і дійсно виставляють своїх теоретиків-учених: о-скілько становище знев. нації не подібне до становища пануючої, о-стілко неподібні і повинні бути неподібними їх теорії, їх кодекс поведіння. (Звичайно це стосується тілько виключно сфер соціально-національних відносин).

Через це ми повинні найбільш прислухатись, найбільш цікавитись до наукової мислі (тільки що-до сфери соціально-національних відносин, інші сфери сюди не стосуються) фландрів, каталонців, чехів, хорватів, поляків, фінляндців і т. д., словом до соціально-національних теорій народів, котрих становище — подібне до нашого, і відноситься незвичайно обережно, з незвичайною критичностю і недовірем до соціально-національних теорій націй пануючих, націй державних.

